

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Radikální husité a jejich význam v husitském hnutí

2013

Pavla Švehlová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Radikální husité a jejich význam v husitském hnutí

Pavla Švehlová

Vedoucí práce:

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce PhDr. ThLic. Drahomírovi Suchánkovi, Ph.D. Th.D. za jeho pomoc a cenné rady, které mi poskytl při jejím zpracování.

Obsah

1. ÚVOD	1
2. OBECNÉ PŘEDPOKLADY VZNIKU RADIKÁLNÍHO HUSITSTVÍ	4
2.1 Sociální a politické pozadí.....	4
2.2 Náboženské poměry.....	7
2.3 Jan Hus.....	8
3. HUSITSKÉ HNUTÍ	11
3.1 Základní charakteristika husitství	11
3.2 Vymezení husitských frakcí	12
3.2.1 Konzervativní proud	13
3.2.2 Pražský městský svaz	13
3.2.3 Radikálové	14
4. TÁBORITÉ	16
4.1 Ideová a náboženská východiska radikálního husitství	17
4.1.1 Valdenští na českém jihu	17
4.1.2 Chiliasmus.....	18
4.1.3 Pikartská krize a adamité.....	19
4.2 Vznik Tábora	20
4.3 Slavní vojevůdci, válečnictví a významné bitvy	23
5. OREBITÉ (SIROTCI)	31
5.1 Spanilé jízdy	35
6. POMĚR RADIKÁLNÍHO HUSITSTVÍ KE KALIŠNICKÝM SKUPINÁM	39
7. ZÁNİK RADIKÁLNÍHO PROUDU	44
7.1 Basilejské hádání	44
7.2 Rozvrat a pád radikálního husitství	47
7.3 Vojenský konec.....	49
8. ZÁVĚR	54
9. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	59
10. RESUMÉ	61
11. PŘÍLOHY	62

1. ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá radikálním husitstvím v Čechách především se zřetelem na postavení, význam a vnitřní strukturu radikálních složek husitského hnutí. Husitství je důležitým mezníkem jak českých, tak i evropských dějin, během něhož se odehrálo mnoho změn na politické, ekonomické, sociální a zejména náboženské úrovni. Je však důležité si uvědomit, že husitské hnutí nikdy nebylo jednotným ideovým a politickým směrem. Mezi jednotlivými kališnickými frakcemi ležela již od počátku velká propast, která se během revoluce stále rozšiřovala. Snad jediné, na čem se kališníci bezprostředně shodli, byl symbol přijímání pod obojí způsobou, neboli kalich. Dva hlavní husitské tábory (pražané a radikálové) mezi sebou sváděly po celou dobu husitské revoluce jak duchovní, tak tělesný boj. Tento bratrovražedný souboj o moc v zemi vyvrcholil bitvou u Lipan, která měla za následek ukončení několikaleté nadvlády radikálních bratrstev v Čechách, jejich vojenský konec a pád.

Svoji bakalářskou práci jsem rozdělila do šesti částí. V první kapitole se zabývám obecným předpokladem vzniku radikální kališnické frakce. Hlavní pozornost zde věnuji sociálnímu a politickému pozadí a náboženským poměrům v Čechách na počátku 15. století, též neopomínám zmínit důležitou osobnost husitské revoluce Jana Husa. Ve druhé kapitole stručně představuji husitské hnutí a charakterizuji jednotlivé kališnické frakce. Ve třetí části závěrečné práce se detailně zabývám tábory - jejich vnitřní strukturou, předními osobnostmi Tábora, vojenskými akcemi a válečnictvím. V následující kapitole blíže představuji orebity (sirotky) a jejich úzkou spolupráci s jihočeským radikálním bratrstvem. V šesté části objasňuji vztah a poměr radikálních husitů ke kališnickým skupinám, zejména k pražanům. V závěrečné části se zabývám rozpadem radikálního husitství a jeho vojenským koncem v bitvě u Lipan.

Husitství, včetně jeho radikální složky, bylo již na základní škole a na gymnáziu v povinných učebních plánech a osnovách. Nikdy na něj však nezbylo tolik času a prostoru, kolik by mu ve skutečnosti mělo být věnováno. Díky tomu, že jsem dostala možnost volby tématu při zpracování své závěrečné práce, mohla jsem hlouběji proniknout do tohoto důležitého a zlomového období českých dějin, lépe mu porozumět a vžít se do doby, která se odehrávala před šesti stoletími, což byl asi nejsložitější úkol. Jsem toho názoru, že husitství patří k nejzajímavějším a nejvýznamnějším obdobím české historie. Zároveň je tato historická epocha řazena k těm nejdiskutovanějším

a nejkontroverznějším. Na jedné straně je mnoha lidmi husitská revoluce nekriticky vyzdvižována a vychvalována, ale na straně druhé stojí tací, kteří ji tvrdě odsuzují, a to zejména díky nedostatečné informovanosti a vnášení subjektivního hlediska do tohoto tématu.

Literatury, která se zabývá husitskou revolucí, je nemalé množství. Důležité je však přihlížet k původu pramene. Téma je zpracováno v obecném přehledu českých dějin, ale i v knihách, které se konkrétně věnují pouze husitství. Zdroje popisující husitské hnutí všeobecněji mi podaly chronologický a ucelený pohled na důležité události. Díky těmto pramenům jsem si utvořila jasný přehled o radikálním husitství, který jsem ještě o mnoho prohloubila za pomoci podrobnější literatury zabývající se touto důležitou dějinnou epochou.

Ve své práci jsem použila knihy *České země v letech 1378-1437* od autora Jaroslava Čechury, *Dějiny země Koruny české I* od Petra Čorneje a *České země v evropských dějinách* od Gabriely Šarochové, které mi pomohly k utvoření všeobecného přehledu před, během a po husitské revoluci. Nejdůležitější pro mě však byly knihy, které jsou celé zaměřeny na husitství. V těchto dílech je také podrobněji vylíčena radikální složka husitského hnutí, která je hlavním předmětem mé bakalářské práce. Proto jsem tedy využila zejména děl uznávaných historiků, jako jsou například František Šmahel (*Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*), Jiří Kejř (*Husité*), Otakar Frankenberegner (*Husitské válečnictví po Lipanech*), Jiří Jurok (*Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*) nebo anglický autor Malcolm Lambert (*Středověká hereze*), kteří se podrobně zabývají událostmi, příčinami vzniku, průběhem a koncem husitské revoluce v Čechách.

Cílem mé bakalářské práce je dosažení uceleného pohledu na dané téma. Pokouším se blíže představit postavení a význam radikálních složek husitského hnutí a zařadit je do celkového kontextu změn v české společnosti v průběhu 15. století. Dále se soustředuji na popis jednotlivých husitských frakcí (táborité, sirotci) a neopomínám zohlednit filozoficko-náboženské a historické pozadí zkoumané problematiky. Čtenář této práce tak lépe pochopí dobu, ve které se revoluce odehrávala a z jakých kořenů vyrostla. Neméně důležité je zmínit i možné vlivy na radikální složku husitství ze sousedních a cizích zemí (valdenští, kataři, pikarti, Viklefovo učení z Anglie atp.). Dále srovnávám vztah tohoto uskupení ke kališnickým skupinám i k římské církvi.

K vytvoření práce jsem využila dostupnou, relevantní a odbornou literaturu zabývající se touto problematikou. Je důležité zmínit, že cílem této bakalářské práce nebyla analýza ani detailní rozbor husitství jako jedné historické epochy. Hlavním záměrem této práce je představení radikální kališnické frakce - od příčin jejího vzniku až po její vojenský a úplný zánik.

Mým záměrem bylo vyhledání co nejvíce materiálů, které se vztahují k dané problematice. Z doporučené literatury jsem vybrala kapitoly a pasáže, které mi poskytly co nejvíce informací pro sepsání této bakalářské práce. Poté jsem provedla ze získaných poznatků jejich komparaci, analýzu, kritickou reflexi, kompilaci a následně jejich interpretaci. Tímto postupem bych měla prokázat to, že dokážu pracovat s odborným textem, teoreticky i kriticky o něm pojednat a dobrat se důležitých závěrů a cílů. Ve své bakalářské práci jsem tedy provedla metody komparace (srovnávací metoda), analýzy (při podrobném rozebírání vzniku, průběhu a důsledků událostí, na kterých se podíleli radikální husité), interpretace (při výkladu a objasnění problematických částí) a metodu kompilace (k uspořádání a ke srovnání již získaných informací). Všechny tyto metody by měly posloužit k dosažení celistvosti a přehlednosti jednotlivých témat a kapitol v mé závěrečné práci.

Závěrečná práce by měla naplnit všechny výše zmíněné cíle a body. Za cíl své bakalářské práce si kladu přehledné a především nezaujaté zmapování daného historického období, zpřehlednění a přiblížení problematiky radikálního husitství, dále vysvětlení a objasnění složitějších témat, zejména dodržení správné návaznosti sledu historických událostí v zemích Koruny české ale i mimo ně.

2. OBECNÉ PŘEDPOKLADY VZNIKU RADIKÁLNÍHO HUSITSTVÍ

Na vzniku husitského hnutí v Čechách a jeho radikálního křídla mělo vliv mnoho faktorů a historických mezníků jak na vlastní domácí půdě, tak i v zahraničí. V českých zemích byly pro zrod husitství důležité zejména ty události, které se odehrály za dob vlády českého krále a císaře Svaté říše římské Karla IV. a jeho synů Václava IV. a Zikmunda Lucemburského. V cizině propukla stoletá válka mezi Anglií a Francií, celou Evropu tížily útoky a rozpínání Osmanské říše (dobyty Konstantinopole 1453),¹ v Uhrách vládl od roku 1385 Zikmund a Polské království se spojilo s Litevským velkoknížectvím.

Důležitým historickým momentem se stal rok 1378, kdy byly podlomeny základy katolické církve papežským schizmatem. Tato událost zamíchala kartami jak v církevní organizaci, tak na evropské politické scéně a v mezinárodních vztazích. V polovině 14. století postihla obyvatele vlna epidemie smrtelného moru, přičemž nejvíce byli postiženi venkované. Lidé ztráceli své jistoty a naděje v lepší budoucnost. To byla příležitost pro laické kazatele, kdy síla jejich myšlenek a kázání nabyla díky všem těmto událostem na váze a získali si oblibu široké veřejnosti. Všechny tyto faktory a okolnosti připravily půdu pro zrod husitství, zejména jeho radikální složky.

2.1 Sociální a politické pozadí

Středověká společnost, stojící na principech feudalismu, byla charakteristická stavovským rozčleněním. Každý stav měl svá individuální i politická práva. Člověk byl tedy již od narození předurčen ke svému společenskému postavení. Nejlépe na tom byli vysocí šlechtici, jejichž postavení a moc závratně sílily na úkor moci panovnické, která od smrti Karla IV. slábla v rukou jeho syna Václava, jenž byl z domácí politiky „vytlačen“, a dokonce dvakrát uvězněn. Také měšťané získávali postupem času větší práva. Prostupnost mezi stavy byla ojedinělá a spíše nemožná. Nabytí vyšší společenské pozice bylo možné například vstupem do kněžského stavu.² Česká koruna byla navíc součástí Římské říše, a proto zde žily dva národy, Češi a Němci, mezi kterými

¹ KEJŘ, J. *Husité*. Praha: Panorama, 1984, s. 186.

² Tamtéž, s. 34 - 35.

docházelo k častým bojům a neshodám. České obyvatelstvo poprvé ucítilo potřebu semknout se a držet pospolu, ctít tak svůj národ a bojovat za něj.

Zemědělství a hospodářství nebylo ještě zdaleka tak rozvinuté, aby zajistilo obživu pro všechny obyvatele. Lidé, zejména nejnížší vrstvy, často trpěli hladem a nemocí.³ Na sklonku 14. a 15. století trápily místní obyvatelstvo ještě další dvě neméně důležité věci: nepříznivé hospodářské podmínky (velice často byla úroda téměř nulová kvůli obdobím sucha) a za druhé zatížení vysokými rentami, které si žádaly církevní instituce, a nejrůznějšími daněmi mířícími do královské pokladnice.⁴ Celá společnost byla tak pod berním útlakem. V zemi panovala chudoba a bída. Mezi obyvateli vznikalo sociální napětí, nespokojenost a nerovnost.

Politický vývoj a zahraniční vztahy byly za Karla IV. na samém vrcholu, velký podíl na tom nesla i jeho sňatková politika. Praha patřila mezi nejvýznamnější evropská velkoměsta a centra kulturního dění. Založením univerzity roku 1348 se z Prahy stalo i centrum vzdělání. Studovalo zde mnoho cizinců, kteří svým působením rozšiřovali dobrou pověst univerzity i do dalších regionů. Karel byl hluboce věřící křesťan, dobré vztahy s katolickou církví pro něj byly samozřejmé a zároveň součástí jeho politiky.⁵ Podařilo se mu dokonce povznést se svým otcem Janem Lucemburským pražské biskupství na arcibiskupství, do jehož čela byl jmenován Arnošt z Pardubic. Karel IV. dal podnět i ke vzniku nových biskupství, například v Litomyšli.⁶

Vláda Karla IV. a jeho syna Václava IV. byla dvě zcela odlišná historická období. Václavova korunovace proběhla v Cáchách dne 6. července 1376, avšak samostatně zasedl na trůn až o dva roky později.⁷ Po Karlovi měl zdědit mocnou říši s obrovským územním rozsahem a dobrými mezinárodními vztahy s bratry Zikmundem Lucemburským a Janem Zhořeleckým. Jejich cesty se ale po otcově smrti oddělily a stali se z nich spíše nepřátelé než pokrevní bratři. Václavovi stály v cestě k udržení vrcholu a stability říše tři překážky - rozkol v papežství roku 1378, bouře nepokojů na vlastní domácí půdě (zejména rodící se husitství) a zemi navíc začalo tížit časté přepadávání kupců, loupeživé krádeže zboží apod. V království zavládl strach

³ KEJŘ, J. *Husité*, s. 34.

⁴ Tamtéž, s. 51.

⁵ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 2: Kořeny české reformace*. Praha: HÚ AVČR, 1993, s. 181 - 185.

⁶ ŠAROCHOVÁ, G. *České země v evropských dějinách. Díl první do roku 1492*. Praha: Paseka, 2006, s. 307.

⁷ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 – 1437: Lucemburkové na českém trůně II*. Praha: Libri, 2000, s. 17.

a nejistota.⁸ Václavova moc slábla také díky nabývání významu šlechty a měst, které jej omezovaly.

V tomto období se také na pražské univerzitě rozhořel spor o Viklefovy spisy. Pražští mistři, včetně Jana Husa a Jeronýma Pražského, byli otevření k reformě a uznávali Viklefovo učení. Německá skupina mistrů, většina univerzitního osazenstva, se postavila proti reformě, orientovala se na Řím a neuznávala Viklefovův platónský výklad světa. Diskuze mezi českými a německými mistry přerostla v náboženský spor a v roce 1403 přehlasovali Němci Pražany. Byl vydán zákaz Viklefova učení. V roce 1409 se konal výroční kvodlibet Karlovy univerzity, kterého se němečtí mistři odmítli účastnit. Při této příležitosti na výroční schůzi vystoupil Jeroným Pražský, aby obhájil Viklefovo učení. Německá akademická obec odmítla též účast na Pisánském koncilu, i když ji o to král Václav sám vysloveně žádal, neboť se zde měl vyřešit problém dvojpapežství. Češi se koncilu účastnili a při této příležitosti na oplátku požádali krále o ochranu a o změnu poměru hlasů na univerzitě ve prospěch domácích mistrů.⁹ Na počátku roku 1409 Václav IV. vydal Dekret kutnohorský, který zásadně omezil moc cizinců na univerzitě. Podpořil tím jeho iniciátory, zejména Jana Husa a Jeronýma Pražského, a pomohl k rozšíření husitství na univerzitní půdě, avšak na úkor toho, že ti mistři a studenti, co odešli, hovořili o Čechách jako o kacířském národu.

I když byl Václav IV. vysoce vzdělaný a schopný vladař, všechny tyto okolnosti mu byly osudné. Jeho politická dráha a mezinárodní vztahy se jevily spíše neúspěšně, byl dokonce sesazen z trůnu a dvakrát uvězněn domácí šlechtou. Po tzv. první pražské defenestraci dne 16. srpna 1419 zemřel Václav IV. a husitská revoluce propukla naplno. Trůnu se ujala královna Žofie spolu s regentskou vládou.¹⁰ Další roky se nesly v bojích o královské místo, které nakonec o mnoho let později a se souhlasem většiny oficiálně získal Zikmund.

⁸ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 – 1437*, s. 197.

⁹ LAMBERT, M. *Středověká hereze*. Praha: Argo, 2000, s. 342 - 343.

¹⁰ Tamtéž, s. 78-79.

2.2 Náboženské poměry

V téměř celé Evropě byla dokončena christianizace a z církve se stala „centralizovaná nadstátní a hierarchická organizace v čele s papežem“.¹¹ Jediné povolené náboženství bylo římskokatolické a ostatní byla pokládána za nebezpečná a kacířská a od 13. století tvrdě pronásledovaná inkvizitory. Od 14. století i v Čechách zasahovala inkvizice, nejvíce hříšníků bylo nalezeno v Praze, oblasti jižních Čech, Hradce Králové a na Žatecku.¹² Právě tato místa či oblasti se později staly centry husitského hnutí.

Církev měla veliký vliv na duchovní život tehdejších obyvatel. Každý špatný čin byl chápán jako prohřešek proti církvi samotné. Hlavním trnem v oku se stal obrovský církevní majetek. Odhaduje se, že jejich půda čítala téměř třetinu veškeré půdy v království.¹³ Toto bohatství se stalo terčem kritiky, zejména zchudlých poddaných a sedláků. První útoky nespokojeného lidu směřovaly na vyzdobené kláštery, které byly vnímány právě jako symboly bohatství.

Již za dob vlády císaře Karla IV. na sebe upoutali pozornost dva přední kazatelé: Konrád Waldhauser, jehož kázání souviselo s prvním propuknutím morové vlny, a Milíč z Kroměříže, který byl známý svým zřeknutím se veškerého majetku a očekávaným příchodem Antikrista, jenž na sebe má vzít podobu císaře - Karla IV.¹⁴ Založení Betlémské kaple v Praze roku 1394¹⁵ posílilo význam a růst nových náboženských idejí. Kázání zde probíhala v češtině, a díky tomu se mohla dále šířit i mezi chudší a nevzdělanou část obyvatel.

I v jiných částech Evropy se o slovo hlásily nové směry a odpůrci jediného povoleného římskokatolického vyznání. Tzv. lidové kacířství se zrodilo mnohem dříve před Husem i Viklešem. Například valdenství se rozšiřuje již ve 13. století v Itálii a Francii. Valdenští usilovali o návrat k původnímu čistému křesťanství a jejich kritika mířila na celý zesvětštělý církevní život. Tvrdě odmítali očištění, odvádění desátek církvi, posvěcování a uctívání svatých. Byli též zatvrzelí odpůrci feudalismu, jejich

¹¹ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 1: Doba vymknutá z kloubů*. Praha: Karolinum, 1995, s. 80.

¹² KEJŘ, J. *Husité*, s. 37.

¹³ Tamtéž, s. 40.

¹⁴ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 2*, s. 187-193.

¹⁵ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 422.

útoky směřovaly i na státní instituce. V čele tohoto hnutí stál Valdes. Táborité na radikalitu valdenských úzce navazují.¹⁶

Ještě před valdenskými vzniklo radikální hnutí katarů, jehož kořeny sahají až do 11. století. Po dobu svého působení byli neustále pronásledováni křížáckými vojsky. Stejně tak jako valdenští se pokoušeli o restauraci původního čistého křesťanství nenásáklého zkaženým světským životem. Uznávali hmotný i duchovní svět. Dle jejich nauky v hmotném světě vládnul Satan a ten se stal příčinou všeho zla. Dále zavrhovali eucharistii a zdůvodňovali to tím, že chléb a víno nemají co dočinění s Bohem. Podle katarské výuky se jednalo pouze o hmotné produkty smyšlené lidmi postrádající duchovní význam. Kataři neuznávali manželství, bohoslužby ani církevní svátosti.¹⁷ Stejně jako valdenští jsou proti celé římskokatolické církvi i proti světské feudální moci. Jejich odpor ke světu je prodchnut silnou sociální motivací a touhou po nápravě církve i společnosti.

Důležitým momentem se stal rok 1378, kdy papežství a církevní instituce utrpěly obrovskou ránu. Papežské schizma otřásl a změnilo v základech mnoho věcí. Proti sobě stanuli římský papež Urban VI. a avignonský papež Kliment VII. „Rozštěpení církve na stranu klimentskou a urbanskou šlo jako řez napříč společností, dělilo státy, diecéze, řády, farnosti i jednotlivé kapituly. Svět, stojící na jednotě církve, přestal existovat.“¹⁸ Jediné schůdné řešení, jak se z této pasti dostat, se jevilo ve svolání koncilu. První setkání se konalo v Pise, bylo ale neúspěšné. Druhý koncil svolaný do Kostnice byl již úspěšnější a rozkol vyřešil. Kardinálové se vzájemně dohodli na sesazení všech tří papežů (i na nově zvoleném Janu XXIII.) a jmenovali nového - Martina V.¹⁹

2.3 Jan Hus

Jan Hus byl kazatel, univerzitní mistr a především církevní reformátor. Narodil se v roce 1371 nedaleko Prachatic ve vesnici zvané Husinec. Vyučoval na fakultě svobodných umění na univerzitě v Praze, zabýval se studiem teologie a později zde

¹⁶ KALIVODA, R. *Husitské myšlení*. Praha: Filosofia, 1997, s. 81-89.

¹⁷ Tamtéž, s. 92-98.

¹⁸ ŠAROCHOVÁ, G. *České země v evropských dějinách*, s. 314.

¹⁹ Tamtéž, s. 316.

zastával post rektora. V roce 1400 se stal knězem a o dva roky později dostal prostor pro svá kázání v Betlémské kapli.²⁰ Tato kaple se za Husova působení stala střediskem lidového hnutí. Získal si posluchače ze všech vrstev obyvatel, jeho kázání v češtině měla obrovský emocionální a sociální náboj. Dle Husa se jediná pravda nacházela v boží moci, božské pravdy měly splynout s pojetím spravedlivého uspořádání lidské společnosti.²¹

Husovo učení bylo z velké části ovlivněno Viklefovým myšlením. Hus patřil k nové radikální generaci českých mistrů na pražské univerzitě a právě k Viklefovi ho přivedlo jeho univerzitní vzdělání.²² Husova kritika mířila na mravní úpadek církve, její nadměrné bohatství a na zahálčivý život kněží. S těmito výroky se dostal do velkého sporu s církví a byl označen za nebezpečného kacíře hlásícího bludy. Nezastavilo ho ani nařízení papeže o zákazu hlásání Viklefových článků. Rázem na něj byla uvalena klatba jak domácím arcibiskupem Zbyňkem Zajícem z Házmburka, tak i samotným papežem Janem XXIII.²³

V roce 1412 ztratil Jan Hus důležitou ochrannou ruku krále i univerzity, do té doby ho sám Václav IV. podporoval.²⁴ Papež vyhlásil onoho roku odpustkovou kampaň - král prodej podpořil, Jan Hus nikoli. Od té doby se jejich cesty oddělily a mistrův osud se začal naplňovat. Stal se hrozbou jak pro církev, tak pro samotného krále. Hus musel opustit Prahu, a proto se ukrýval na Kozím Hrádku a na Žatecku.²⁵ V té době již byly přípravy Kostnického koncilu v plném proudu a Jan Hus byl na něj přizván. Zikmund Lucemburský mu na cestu tam i zpět propůjčil ochranný glejt, který mu měl poskytnout ochranu a přislíbil Husovi tři veřejná slyšení, na kterých se mistr chtěl sám obhajovat, a dokonce pronést kázání. „Hus se vždy dovolával pravdy jako směrodatného principu, pro který je nutno bojovat a třeba i zemřít.“²⁶ Dostalo se mu pouze tři veřejných výslechů a jeho hlavními protivníky byli Husovi nepřátelé z Prahy. Své výroky neodvolal a 6. července 1415 byl odsouzen k smrti a upálen.²⁷ V Čechách zavládl neklid a obrovské lidové protestní bouře, neboť Husovu smrt nikdo nepředpokládal. O necelý

²⁰ KEJŘ, J. *Husité*, s. 235-236.

²¹ KALIVODA, R. *Husitské myšlení*, s. 39.

²² LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 426.

²³ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 68-69.

²⁴ KALIVODA, R. *Husitské myšlení*, s. 55.

²⁵ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 71.

²⁶ KEJŘ, J. *Husité*, s. 24.

²⁷ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 73-74.

rok později skončil na hranici i Husův současník - Jeroným Pražský. Revoluce již byla za dveřmi.

3. HUSITSKÉ Hnutí

3.1 Základní charakteristika husitství

Husitství neboli husitské hnutí je důležitý historický mezník v českých i evropských dějinách. Revoluce byla vyvrcholením náboženských, sociálních, politických, ale i společenských sporů, které vznikaly uvnitř české středověké společnosti již za dob vlády Karla IV. Teprve po jeho smrti se ukázalo, jak je situace vážná. Na vzniku husitství se podílelo několik faktorů a událostí, které již byly výše jmenovány. Nejdůležitější výtky husitů byly však namířeny proti církvi, požadovaly její nápravu a očištění od světských záležitostí. Husité kritizovali morální úpadek křesťanství, zhýralý život kněžích a nejvyšších církevních představitelů, dále svatokupectví a bohatství, které si církve za poslední léta nashádala. Křesťanství se vzdálilo od svého původně čistého a chudého ideálu. Kazatelé, později i většina lidu, žádali nápravu. Vzorem husitů se stal Jan Hus, který byl za svou pravdu a touhu po nápravě církve odsouzen a upálen. Lidé s tímto činem nesouhlasili, v Čechách se rozpoutaly obrovské protesty a demonstrace, které na venkově nabyly radikálního charakteru. Husova smrt dala podnět k revoluci a hnutí se začalo formovat jako husitská církev.²⁸

Husitství omezilo nejen církevní, ale i královskou, ba dokonce lucemburskou moc. Naopak šlechta a města nabývaly významu. Pražská univerzita byla po celou husitskou éru i na dlouho po ní odříznuta od světa. Dekretem Kutnohorským, který vydal Václav IV. v roce 1409,²⁹ byl vliv cizinců na univerzitě omezen. Po sporu, jenž se na univerzitní půdě odehrál mezi českými a německými mistry, opustila valná většina cizinců univerzitu. Na dlouhých 160 let se univerzita uzavřela pouze českým studentům.³⁰ Doma poté němečtí mistři pražské vysoké školství pošpinili pomluvami a české země označili za kacířské.

Sociální klima se den ode dne zhoršovalo a rozdíly mezi jednotlivými vrstvami obyvatel se výrazně prohlubovaly. Rovnostářská společnost spojená s chiliasmem pro ně byla nadějí na záchranu. Většina šlechty byla pod záminkou sekularizace církevního

²⁸ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 443.

²⁹ Tamtéž, s. 36.

³⁰ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*. Praha: Lidové noviny, 2001, s. 262.

majetku též ochotna přejít na husitskou stranu. Bohatí pánové a vlivní šlechtici využívali husitských válek ke svému prospěchu tím způsobem, že přebíhali z jedné strany na druhou podle toho, jaká husitská frakce byla zrovna u moci. Husitství se tedy týkalo téměř všech obyvatel a vrstev na českém území. Na Moravě byla situace poněkud odlišná, většina Moravanů se k husitství nepřiklonila a zůstala věrna římské církvi.

Závažné byly pro všechny husity 4 články pražské, které shrnovaly jejich společné požadavky, náplň a cíle. Jednalo se tak o sjednocení skupinových zájmů. První článek se vyslovoval ke svobodě slova božího, druhý k přijímání laiků pod obojí způsobu, třetí usiloval o chudou církev bez světské moci a čtvrtý pojednával o trestání veřejných hříchů. V roce 1420 byly ustanoveny a v červnu o rok později vyhlášeny na Čáslavském sněmu jako ústavní zákon země.³¹ Kalich a přijímání pod obojí způsobou se staly ústředním symbolem husitství, symbolizovaly pospolitost všech věřících. Pořadí článků se postupem doby několikrát měnilo, až na Basilejském koncilu se jim dostalo konečné podoby. Články byly rozesílány v podobě manifestů i do ciziny, aby se husitský plán mohl rozšířit v rámci celé křesťanské pospolitosti. Uspokojivé odezvy se jim však nedostalo. Husitské hnutí podlomilo základy nejvíce dvěma silám: „centrální panovnické moci a církevní hierarchické organizaci i s jejím hmotným základem“.³²

3.2 Vymezení husitských frakcí

Husitství nelze označit za jednotný myšlenkový směr. Postupem doby se uvnitř hnutí utvářelo několik odlišných frakcí. Učení, politické a náboženské názory, radikálnost či umírněnost stály mezi sebou v kontrastu. Skupiny se v dobách ohrožení spolčovaly, jindy ale zase trhaly a sváděly mezi sebou krvavé boje. Největší odlišnosti se nacházely v sociálním rozvrstvení jednotlivých frakcí. Díky tomu bylo snazší „sledovat jejich politiku a ideový vývoj po celou dobu revolučních bojů“.³³

³¹ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 2*, s. 95.

³² KEJŘ, J. *Husité*, s. 189.

³³ Tamtéž, s. 79.

3.2.1 Konzervativní proud

Konzervativní husité, též nazývaní umírnění, jsou označováni jako ideový protipól radikálního proudu. Konzervativci si kladli dva hlavní cíle: „dosažení určité autonomie na římské církvi a podávání z kalicha“.³⁴ Jejich požadavky byly spíše umírněného charakteru, šlo jim především o dosažení určitého kompromisního vyrovnání. Reprezentanti tohoto směru pocházeli především z řad univerzitních mistrů, vzdělaných kněží a z okruhu vyšší bohaté šlechty. Jednalo se tedy o zájmy a cíle vyšších městských vrstev či husitů z intelektuálního a institucionálního zázemí. Důležité postavy patřící k umírněným husitům jsou například univerzitní mistři Křišťan z Prachatic, blízký přítel a učitel Jana Husa, a Jan Příbram, hlavní řečník konzervativního proudu husitství, který mnohokrát vystupoval proti táborským radikálům. Je také důležité připomenout i osobnost Čeňka z Vartenberka, který se stal předním vojevůdcem této husitské frakce. Konzervativní skupina husitů zastávala očištěc, uctívala obrazy a kritizovala přijímání dětí pod obojí způsobou.³⁵

3.2.2 Pražský městský svaz

Praha byla za dob husitství rozdělena celkem na čtyři jednotlivá města, nebylo ji proto možné jednoznačně zařadit do konzervativního či radikálního proudu. Po určitou dobu, konkrétně v první etapě, se klonila Praha k radikálům. Po pražské defenestraci a po smrti radikálního vůdce a kazatele Jana Želivského se přiblížila spíše k umírněným postojům a ideám.

Pražský městský svaz byl nejstarším městským husitským svazem.³⁶ Ve středu zájmu v prvním období byly nejširší městské vrstvy (včetně chudiny) a šlechta zde neměla tak zásadní vliv jako v ostatních svazech. V reformním období se pražané již opírali o husitskou šlechtickou moc a udržovali s ní přátelské vztahy během celé husitské revoluce. Dvě hlavní města, Staré a Nové Město pražské, si uhájila po celou dobu husitské revoluce samostatnost „v čele s vlastními purkmistry a městskými radami snad kromě diktatury Jana Želivského“.³⁷ Města vzájemně spolupracovala, ale často

³⁴ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 457.

³⁵ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 2*, s. 296.

³⁶ JUROK, J. *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*. České Budějovice: Veduta, 2006, s. 10.

³⁷ Tamtéž, s. 13.

zažívala i období nepřátelství a vzájemných bojů. Pražský městský svaz mnohokrát spolupracoval s radikální stranou, s tábority či orebity, ale též se mnohdy ocitly ve stavu válečném, bratrovražedném.

Mezi důležité osobnosti pražského městského svazu patří již zmíněný Jan Želivský, jehož minulost i původ je nejasný. Jeho kázání měla radikální charakter a soustředila se na sociální situaci radikalizujícího se novoměstského obyvatelstva. Požadoval návrat k původní církvi a k chudobě i za cenu boje. Hlavou církve nebyl dle Želivského papež, nýbrž sám Kristus.³⁸ Jeho mše v češtině byly charakteristické jednoduchostí, přesností a pochopitelností. Želivský nebyl pouze kazatel, nýbrž i obratný politik a vůdce. Želivského kázání přešla v praktickou podobu radikální očisty společnosti. Svedl několik bitev, ale jeho vítězná tažení byla zastavena u Mostu, kde se dopustil osudné taktické chyby a byl nahrazen Janem Žižkou. Navíc se radikální kněz a politik dostal do střetu nejen s českým panstvem v čele s Čeňkem z Vartenberka, ale i s předními duchovními jako byli Jakoubek ze Stříbra, Petr Payne a další. Pražané požadovali klid ve městě, nikoli vzrůstající radikálnost a napětí. Jan Želivský byl popraven a pražané se mohli přiklonit k umírněným husitům. Tímto skončila jednou provždy etapa radikálního husitství v Praze. V následujícím období sehrál důležitou roli kněz, přítel Jana Husa a tvůrce čtyř artikul pražských Jakoubek ze Stříbra, dále teolog a pozdější arcibiskup Jan Rokycana, šlechtic Oldřich Vavák z Hradce a další.³⁹

3.2.3 Radikálové

Radikální skupina husitů byla ve svých požadavcích týkajících se změn dosavadního modelu církve a společnosti nejrazantnější. Tvrdě odmítali autoritu církve a odvolávali se na text Písma. Neuznávali očištěc a tradiční mši, chtěli ji změnit v jednoduchou službu spojenou s eucharistií.⁴⁰ Rituál přijímání pod obojí byl charakteristický maximální jednoduchostí, celá mše se odehrávala u neposvěceného oltáře a eucharistické nádoby se podobaly obyčejným talířkům a šálkům. Kostely byly zbaveny veškeré výzdoby.⁴¹ Radikálové dále žádali zrušení dosavadní zprostředkující úlohy světců, odstranění přepychových výzdob kostelů a bohatě zdobené kněžské

³⁸ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 – 1437*, s. 145.

³⁹ Tamtéž, s. 146-148.

⁴⁰ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 456-457.

⁴¹ Tamtéž, s. 483-485.

ornáty chtěli vyměnit za obyčejný oděv, aby se ničím neodlišovali od laiků. Opírali se zejména o svou vojenskou moc, bojeschopné velitele a nezníčitelnou údernou sílu. S tím jsou spojené dvě nejdůležitější a nejznámější osobnosti radikálního hnutí: Jan Žižka z Trocnova a Prokop Holý, o nichž bude řeč v následujících kapitolách. Nejstarší stopy radikalismu v českém prostředí směřují k místům, kde působil Jan Hus, v okolí Sezimova Ústí a Kozího Hrádku.⁴² Sociální skladbu radikálů tvořila zejména chudší šlechta, venkované a obyvatelé malých měst. Radikalismus nabyl své prvé podoby na venkově v druhém desetiletí 15. století v podobě učení lidových sekt a laických kazatelů. Především jihočeský venkov se stal živnou půdou právě pro tyto začínající lidové sekty. Je známo, že se zde skrývaly i početnější skupiny valdenských. „Myšlenkové výboje podnítily potulní kazatelé a hlavními představiteli se pak stali kněží táborského bratrstva.“⁴³

Nejvýznamnější skupiny radikálů se utvořily v Hradci Králové okolo kněze Ambrože a v nově založené obci Hradiště hory Tábor. Členové hnutí se později sami nazývali orebité (sirotci) a táborité. K radikálům se řadil i žatecko-lounský městský svaz, který se zformoval krátce po pražské defenestraci a smrti krále Václava IV. Často stál v bojích na straně Tábora i Hradce. Svaz samostatně operoval v severních Čechách. Nejznámějším žatecko-lounským vojevůdcem byl Jakoubek z Vřesovic. V červnu roku 1426 se přímo účastnil bitvy u Ústí nad Labem na straně táborských a sirotčích vojsk. Po vítězství radikálů nad německými žoldáky bylo město předáno právě Jakoubkovi za jeho zásluhy v boji. Žatecko-lounský svaz neměl společné vládní orgány ani samosprávu, důkazy o jeho existenci pocházejí spíše až z roku 1426, kdy vůdčí roli zastával zmiňovaný Jakoubek z Vřesovic.⁴⁴

Husitské frakce nebyly jednotné. Spjovaly se pouze tehdy, když jim hrozilo nebezpečí - „během zahraničních a intervenčních vpádů, při výpravách do ciziny nebo při některých vyjednáváních“.⁴⁵ Základní rozpory mezi husitskými křídly však trvaly neustále a nikdy nebyly odstraněny. Později se tato rozpolcenost ukázala jako jedna z nejzásadnějších slabostí husitského hnutí.

⁴² ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 2*, s. 292.

⁴³ KEJŘ, J. *Husité*, s. 87-88.

⁴⁴ JUROK, J. *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 52-56.

⁴⁵ KEJŘ, J. *Husité*, s. 90.

4. TÁBORITÉ

Na vzniku Tábora se podílelo několik sociálních, politických a zejména náboženských faktorů. V letech 1419 - 1420 v jižních Čechách proběhla mobilizace lidových vrstev, zejména selského lidu, který tvořil většinu sociální skladby táboritů.⁴⁶ Nejprve se nově utvořený sbor kališníků usadil v Sezimově Ústí, později svou základnu přenesl do zchátralého města Hradiště, které přejmenoval na Tábor. Důležitou roli sehrály na počátku utváření města a jeho společenské skladby náboženské a společenské motivy. Tábořský lid a většina duchovenstva byly silně ovlivněni valdenskými prvky, chiliastickými vizemi v lepší společnost, ale i nejradikálnější frakcí husitské revoluce - pikarty, kteří odmítali přijímání pod obojí způsobou, společný posvátný symbol všech husitů.

Jihočeské město Tábor neslo charakter „revoluční pospolitosti, jež si bez podnětu či souhlasu autority vytvořilo autonomní samosprávu podle městského vzoru“.⁴⁷ Tábořské vnitřní uspořádání se podobalo teokratické republice. Nejvyšší roli v obci zastávali čtyři hejtmané a biskup, jehož si táborité sami volili. Jihočeští radikálové byli ve všech svých požadavcích k církvi neústupní a nekompromisní. Táborité „byli revolucionáři, kteří trvali na tom, že veškeré názory a činy musí mít jako základ Písmo, praxi rané církve a obecnou užitečnost“.⁴⁸ Jejich interpretace čtyř artikul měla radikální až extrémní charakter, zejména čtvrtý bod zaměřující se na trestání veřejných hříchů. Často na sebe brali roli soudců a hříšníky, především takové, co se stavěli proti husitskému hnutí, trestali sami.

Důležitou roli sehrál Žižkův příchod do obce. Pod jeho vedením vznikla nová profesionální armáda vycvičených bojovníků opírajících se o promyšlenou ofenzivní taktiku s rychlým pochodem a nečekaným úderem. V bojích se osvědčila zejména vozová hradba, dělostřelba a samostatně organizovaná vojenská jednotka - polní vojsko. Krize a nejednotnost tábořské obce nastala po Žižkově odchodu k východočeskému husitskému svazu. Žižkovo místo ale později obsadil zkušený velitel a svérázný politik Prokop Holý, který stál po boku táboritů až do osudné bitvy u Lipan.

⁴⁶ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 145.

⁴⁷ Tamtéž, s. 154.

⁴⁸ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 485.

4.1 Ideová a náboženská východiska radikálního husitství

4.1.1 Valdenští na českém jihu

Lidové sekty, zejména valdenští, se vyskytovaly v Čechách mnohem dříve než husité. Valdenské hnutí vzniklo ve 13. století ve Francii, ale již v roce 1185 bylo vyloučeno z církve a na čtvrtém lateránském koncilu, který se konal roku 1215, prohlášeno za kacířství.⁴⁹ Mnoho valdenských muselo tedy rodnou Francii opustit a vydat se hledat nové útočiště, kde by mohli i nadále šířit svou nauku. Jejich cesty směřovaly především do Itálie a do Svaté říše římské.

Jelikož Čechy byly součástí Říše, dostali se valdenští i na českou půdu, zejména na jih země. Je však nutné zmínit, že stoupenci valdenství na českém jihu byli zejména Němci a zpočátku působili pouze v oblastech, kde žilo z velké většiny německé obyvatelstvo. Až později probíhala kázání i v českém jazyce, a tak se jejich nauka mohla rozšířit i mezi český lid. Valdenští kazatelé podněcovali venkovany k odporu proti „zkažené církvi“ a k návratu k původnímu chudému křesťanství. Jejich bohoslužebné obřady se značně odlišovaly od dosavadních zaběhlých církevních zvyků. Kázali téměř všude, kde to bylo možné. Oblíbili si místa ve volné přírodě, na nichž i mimo jiné udíleli svátost. Při večeři Páně nesmělo chybět přijímání pod obojí. Očistec v očích valdenských pozbyl veškeré hodnoty a jeho existence byla naprosto popřena. Modlitby za mrtvé i veškeré přísahy byly též zavrženy.⁵⁰ To ulehčilo procesy s valdenskými inkvizitorům, neboť odmítali při výsleších přísahat - odmítnutí přísahy je odhalilo a poslalo na kacířské hranice. Valdenství na českém jihu utvořilo půdu pro zrození husitských radikálních směrů.

Na počátku husitské revoluce bylo v Praze v domě U Černé růže valdenským mistrům z Drážďan poskytnuto zázemí a instituce pro šíření jejich nauky.⁵¹ Avšak jejich misijní činnost v hlavním městě neproběhla dle představ valdenských. Pražské umírněné a konzervativní křídlo kališníků nebylo připraveno, a ani nechtělo přijmout tak radikální myšlenky a názory, které valdenští v čele s Mikulášem z Drážďan⁵² hlásali. Na Mikulášovo radikálností zanevřel později i pražský univerzitní mistr a autor

⁴⁹ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 149.

⁵⁰ Tamtéž, s. 87-88.

⁵¹ Tamtéž, s. 154.

⁵² Tamtéž, s. 155.

myšlenky prosazení a zavedení eucharistie Jakoubek ze Stříbra, pro kterého byl zpočátku německý mistr inspirací v jeho učení, jež bylo silně ovlivněno valdenskou naukou. Mezi historiky se často objevuje názor či myšlenka, že „právě drážďanský mistr byl duchovním otcem základního rysu husitského učení přijímání z kalicha“⁵³ a mistr Jakoubek tuto ideu od něj pouze převzal.

Skupiny valdenských byly ovšem i v Čechách po jejich příchodu hlavním terčem inkvizitorů, a proto se musely skrývat a žít v nejvyšším utajení. Husitské hnutí pro valdenské znamenalo možnost větší svobody, ukončení jejich neustálého pronásledování a především možnost prosazení se a začlenění. „První rozmach husitského lidového radikalismu byl silně poplatný valdenskému učení, ale význačný se také měl stát opačný vliv husitství na valdenské obce v blízké i vzdálené cizině.“⁵⁴ Mnoho ukrývajících se skupin přijalo husitství jako svou nauku a vznikly tím silné svazky mezi valdenskými a husity, které se projeví jak během husitské revoluce, tak i po ní. Řada valdenských později přešla pod radikální křídlo husitského hnutí.

4.1.2 Chiliasmus

Sezimovo Ústí sloužilo jako dočasná základna misijní činnosti a stalo se domovem řady lidových kazatelů. I sám Jan Hus v létě roku 1413 toto místo dvakrát navštívil a tím posílil vznikající reformní kampaň.⁵⁵ Radikalizace venkova po roce 1416 postoupila velkou rychlostí vpřed a na druhé straně se začala utvářet opozice v čele s pražskými univerzitními mistry i králem Václavem IV. Požadavky chiliastů se jim zdály příliš radikální a vybočující z jednotného husitského programu.

V roce 1419 chiliasté začali pořádat lidové poutě na hory. Donutilo je k tomu především vydání zákazu přijímání pod obojí na venkově a ztráta několika husitských měst. Tyto poutě nebyly určené pouze pro kališníky, nýbrž všem věřícím. Nejvyšší zastoupení na těchto shromážděních měli sedláci, kteří byli nejvíce postiženi berním útlakem, placením dávek přímé vrchnosti a odváděním církevních desátků.⁵⁶ Poprvé v českých dějinách se začali hlásit a bojovat za svá práva. Na horách probíhaly kázání

⁵³ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 155-156.

⁵⁴ KEJŘ, J. *Husité*, s. 141.

⁵⁵ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 2*, s. 114.

⁵⁶ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 1*, s. 446.

a bohoslužby pod širým nebem na nevysvěcených místech. Mše nemohla probíhat dle předepsaných náležitostí, kazatelé upustili od ornátů, liturgického náčiní apod.⁵⁷ Chiliasté žádali navrácení k pravzoru chudé církve a evangelijním zásadám. Kazatelé předpovídali blížící se konec světa a Kristův příchod na zemi. Zkažený svět měl dle proroctví zaniknout a nový dokonalý svět v podobě Kristovy říše vzniknout. Dle Izijášova proroctví mělo zůstat nezničeno pouze pět vyvolených měst, které husité ztotožnili s Plzní, Žatcem, Louny, Slaným a Klatovy.⁵⁸ Chiliasté se sami považovali za anděly spásy, kteří byli sesláni Bohem v čase nastávající pomsty. Jejich úkolem bylo oproštění světa od veškerého zla. Ti, kteří se neřídili čtyřmi artikuly pražskými a nenazývali se husité - tedy všichni katolíci, měli být jeden za druhým vyhubeni.⁵⁹

V roce 1420 chiliasté opustili Sezimovo Ústí a usídlili se v opuštěné pevnosti Hradiště, kterou později přejmenovali na Tábor. Jejich původní základna byla vypálena a srovnána se zemí. Útok chiliastů nebyl veden pouze proti církvi, ale proti celé státní instituci. „Fenomén zázračnosti v sobě nesporně obsahoval i utopické sny o věku bez pánů a poddaných, jež tvoří revolucionizující páteř husitsko-táborského chiasmu.“⁶⁰ Chiliasté slibovali rovnostářsky uspořádanou společnost, ve které by existovalo společné vlastnictví majetku a každému by náležel stejný podíl z jeho podstaty, dále osvobození od veškerých daní a poplatků, původní křesťanský princip bratrské pomoci, dále také požadovali, aby u moci nikdy nebyl král apod. V chiliastickém vidění světa se tedy nejvíce rýsovaly naděje pro chudé poddané, kteří nejvíce naslouchali předpovídaným vizím o obnovení Kristova království. To ovšem ještě netušili, že slibovaný Kristův příchod a ráj na zemi nikdy nenastane. Režim se vrátil do starých kolejí a hlavní představy a vize lidového radikalismu se rozplynuly i v Táboře. Požadavky chiliastů o spravedlivém uspořádání společnosti předběhly dobu, jejich realizace byla na počátku 15. století nemožná.

4.1.3 Pikartská krize a adamité

Z chiliastické vlny a z deziluze nenaplněných cílů se v jižních Čechách zrodilo nové, mnohem radikálnější hnutí - pikartství. Hlasatelé si říkali pikarti a do Čech

⁵⁷ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 2*, s. 118-119.

⁵⁸ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 472.

⁵⁹ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 2*, s. 123-125.

⁶⁰ Tamtéž, s. 126.

údajně přišli v roce 1418 - poté, co byli vyhnáni ze severní Francie. V některých svých požadavcích navázali na chiliasmus, ale v mnoha bodech zašli ještě dále. V Táboře zastupoval tuto nejextrémnější radikální stranu kněz Martin Húska, který se s pikartskou naukou seznámil při svých pobytech v Praze.⁶¹ Vystoupil proti křtění, kněžskému kázání a proti eucharistii. Právě ono zavržení přijímání pod obojí, husitského posvátného a nejdůležitějšího společného bodu, vyvolalo rozruch a pobouřilo většinu lidu, včetně domácích táboritů. Znehodnocením a pošpiněním eucharistie překročili snášelivou mez. „Jejich existence i vystupování proti jádru Tábora byla nezlomná, ohrožovali tím jednotu i vnitřní pevnost tábořského bratrstva.“⁶² Radikálnost pikartů sílila a denně projevovali svůj odpor k eucharistii divokými demonstracemi ve městě. Tábor musel uplatnit svou moc a autoritu - pikartskou vlnu nešlo zastavit jiným způsobem nežli násilím. Nelítostné upálení a vyvraždění pikartských skupin je řazeno k nejkrutnějším událostem celé husitské epochy. Do čela útoku proti pikartům se postavili dva muži: Mikuláš z Pelhřimova a Jan Žižka z Trocnova.

Menšině pikartů se podařilo včas utéci před krutým vojenským zásahem hluboko do jihočeských lesů. Žili zde v komunitách a byli přezdívaní adamité. Ženy, muži i děti odhodili své oděvy a chodili nazí, uznávali duchovní, tělesnou a sexuální očistu. Stali se nebezpeční tím, že porušovali ty nezákladnější normy křesťanského života a především sexuální morálky.⁶³ Jan Žižka proti adamitům nelítostně zasáhl a 23. dubna 1421 nechal upálit desítky pochytaných zajatců v klokotské faře.⁶⁴ Prameny dosvědčující existenci adamitů jsou v mnohém rozporné a zpochybnitelné. Nejvíce informací o nich je obsaženo v *Husitské kronice* od mistra Vavřince z Březové, nejdůležitějšího autora éry husitské revoluce.⁶⁵

4.2 Vznik Tábora

Lidové hnutí dosáhlo svého největšího rozmachu v táborství. Nejstarší stopy radikalismu na venkově pochází již z roku 1416. Přívrženci reformy se po Husově smrti zmocňovali venkovských farností a noví radikální kněží inspirováni pražany podnikali

⁶¹ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 479.

⁶² KEJŘ, J. *Husité*, s. 90.

⁶³ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3: Kronika válečných let*. Praha: UK, 1993, s. 74.

⁶⁴ Tamtéž, s. 76.

⁶⁵ ČORNEJ, P. *Světla a stíny husitství*. Praha: Lidové noviny, 2012, s. 237.

v jihočeském kraji misionářskou činnost.⁶⁶ Poté, co bylo náhle zakázáno přijímání pod obojí v kostelech, začaly sbory podnikat lidové poutě na hory. Lid se scházel ve stále větším počtu podle „určitého cyklu liturgických oslav a kazatelských misí pod širým nebem“.⁶⁷ Na horách probíhala kázání dle chiliastických představ o nastávajícím konci světa a byl zvěstován Poslední soud boží. Společnou osadou a útočištěm nového sboru se stalo Sezimovo Ústí, kde našli svůj nový domov zejména sedláci a chudí poddaní. Ti se vzdali veškerého svého majetku ve prospěch potřeby nově vznikající rovnostářské společnosti. Chiliastické vize se časem rozplynuly a zklamaní sedláci zjistili, že tato idyla společnosti bez pánů, úroků, daní a soukromého vlastnictví není možná.

Ke konci března roku 1420 bylo přelidněné Sezimovo Ústí opuštěno a zapáleno. Jeho obyvatelé se přesunuli do zaniklého města Hradiště a dali mu nové pojmenování Tábor podle Thaboru - biblické hory u Nazaretu. Vznik tohoto města znamenal „vytvoření stálého střediska, vybudování velké pevnosti a znásobení lidových sil“.⁶⁸ Do nově vzniklého husitského centra se přesunuli i husité z plzeňského kraje. Město Plzeň, dříve husitského vyznání v čele s radikálním kazatelem Václavem Korandou, navždy utnulo vztahy s husity a proměnilo se v katolickou pevnost. Tábor se stal důležitým centrem pro „politický směr revoluce, pro zdatnou vojenskou sílu a pro závažný duchovní výboj“.⁶⁹ V Táboře se utvořily hlavní počáteční představy a naděje lidového radikalismu, které byly na malou chvíli přeměněny v realitu. Ta ale předběhla dobu a chiliastické, později pikartské a adamitské vize byly rozmetány. Zašly svou radikalitou příliš daleko, doba a lid na to nebyl ještě připraven.

Vnitřní tábořské složení se přibližovalo teokratické republice. Byl zde volen vlastní biskup a moc v obci byla rozdělena mezi 4 hejtmany: Mikuláše z Husi, Jana Žižku, Zbyňka z Buchova a Chvala z Machovic.⁷⁰ Po smrti Mikuláše z Husi se situace změnila a do čela se postavil Jan Žižka. Hejtmané často bývali zároveň kněží a kazatelé. Nejvyšším orgánem tábořské obce bylo shromáždění lidu, pod ním se nacházela rada starších, která měla kontrolní a výkonnou pravomoc.⁷¹ Tyto představy však dlouho nevydržely a později musely být přizpůsobeny dobovým feudálním podmínkám.

⁶⁶ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 443.

⁶⁷ Tamtéž, s. 460.

⁶⁸ KEJŘ, J. *Husité*, s. 89.

⁶⁹ Tamtéž, s. 89.

⁷⁰ ČECHURA, J. *České země v letech 1378-1437*, s. 81.

⁷¹ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 155-158.

Nejpočetnější složku táboritů tvořil selský lid, který později nesl hlavní břímě válečných útrap a odváděl nejvyšší daně do tábořské pokladnice. Mnozí z nich se stali profesionálními vojáky a ke své práci na venkově se již nikdy nevrátili.

Důležitou roli sehrál Mikuláš z Pelhřimova, tábořský biskup, nejvyšší duchovní a důležitý literární tvůrce tábořské strany.⁷² Vypracoval pečlivý a důsledný spis proti pikartskému učení a spolu s Janem Žižkou se proti nim postavil. Účastnil se jednání v Chebu a hádání v Basileji, zastupoval tábořity téměř na všech setkáních a v dohodách s ostatními husity. Mikuláš se stal skutečnou osobností tábořské radikální obce.

Tábor se opíral o několik královských měst ve své blízkosti - o Písek, Klatovy, Vodňany, Domažlice a Sušici, ale i o města poddanská - o Prachatice a Horažďovice. Jejich opěrné základny vznikaly i v místech, které tábořité během válečných tažení získali pod svou ochranu. Příkladem toho je Nymburk, Kutná Hora, Stříbro, Slaný, Beroun, Jaroměř a mnohá další radikální opěrná střediska získaná v bojích, ale i na základě mírových válečných dohod. Tábořské a orebské východočeské vojsko mělo mezi sebou téměř po celou dobu husitských válek úzká spojení, zejména velitelské sbory vojsk ukázaly těsnou a prosperující spolupráci.

Tábořité žádali od církve, aby uznala jejich stanoviska a náboženské požadavky ve všech bodech. Co se týče artikul, dodávali všem požadavkům radikálnější ráz a nejvíce pozornosti věnovali čtvrtému článku, který se zaměřoval na trestání veřejných hříšců. Ve všech jednáních s katolickou opozicí hájili tábořité pevnou a neústupnou linii.

Tábořité se stavěli proti nové volbě krále a především proti zvolení Zikmunda Lucemburského, kterého označili za hlavního viníka z Husovy smrti. Odmítali monarchistickou formu vlády a stáli proti tomu, aby českým zemím vládnul kterýkoliv král. Tímto překazili snahy pražanů a jiných kališníků získat panovníka v Polsku. Radikální požadavky Tábora často stály v cestě Praze i vysoké šlechtě. „Vysoká hra o státní zařízení českého státu byla součástí konfliktu husitství s vnějšími nepřáteli i výrazem jeho domácích rozporů.“⁷³

⁷² KEJŘ, J. *Husité*, s. 92.

⁷³ Tamtéž, s. 107.

4.3 Slavní vojevůdci, válečnictví a významné bitvy

Poté, co se Plzeň oddělila od husitského programu a tamější obyvatelé donutili místního kazatele Václava Korandu k odchodu, opustil město i Jan Žižka se svou stranou. Žižkova družina namířila k Táboru, kde se usadila po dobu několika let. S Žižkovým příchodem bylo dovršeno sjednocení tábořských a plzeňských husitských sil. Žižka se stal novým vojenským velitelem a tábořským hejtmánem. Využil náboženské oddanosti a zápalu místního lidu a během několika měsíců z něj vycvičil profesionální bojovníky. „Povaha Tábora nevyhnutelně přitahovala pouze nejoddanější radikály, kteří opouštěli své domovy a vzdaly se obvyklého způsobu života.“⁷⁴ V Táboře byl nastolen přísný Žižkův vojenský řád, který se stal pro všechny členy tábořského, později i orebského, vojska závazným a posvátným. Řád určoval především morální pravidla, kterými se měla řídit všechna polní vojska, a utvářel tak uvnitř posádky přísnou kázeň a poslušnost.

Žižka nasbíral mnoho zkušeností ve službách polského krále Vladislava II. především ve válce proti Německým rytířům, kde se poprvé ukázaly jeho přednosti geniálního vůdce a neméně dobrého стратега.⁷⁵ V Čechách se poprvé výrazněji prosadil 25. března roku 1420 v bitvě u Sudoměře. Toto střetnutí je často považováno za první husitskou bitvu.⁷⁶ Žižka vyzrál nad početnějším vojskem katolíků a strakonických johanitů za pomoci taktiky vozové hradby, kterou zde použil poprvé. K husitskému vítězství dopomohly i dobré přírodní podmínky, zejména strategická poloha mezi dvěma rybníky.

Z Tábora Žižka utvořil organizovanou vojenskou jednotku, která vynikala především promyšlenou ofenzivní taktikou s rychlým pochodem a nečekaným úderem. Zpočátku Žižkově armádě chyběly zbraně, a proto si válečníci sami vyráběli cepy, jejichž bijáky byly utvořeny ze železných ostnů. V boji se rázem osvědčily a začaly se vyrábět ve velkém. Selské vozy, původně určené k přepravování nejrůznějších surovin, byly přeměněny na vozy válečné. Žižka je pro „obranné účely vylepšil přidáním postranic z fošen, které měly chránit obránce a kola, a střelen pro ruční pušky“.⁷⁷ Taktika vozových hradeb se později osvědčila v mnoha bojích a dopomohla

⁷⁴ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 474.

⁷⁵ Tamtéž, s. 474.

⁷⁶ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 81.

⁷⁷ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 474.

k husitským vítězstvím. Vozy pomáhaly pohybující se pěchotě rychle a působivě přejít do obranných pozic a poskytovaly husitským pěšákům zřetelnou převahu na obrněných jezdcích. Přesouvání, manévrování a hájení vozů vyžadovalo úzkou kolektivní spolupráci mezi husitskými bojovníky.⁷⁸

K dalším užitečným technikám v boji patřila dělostřelba a s ní spojené nové využívání houfnic. „Palba z děl nabyla takové účinnosti, že mohla někdy sama zahnat nepřítele a zabránit boji zblízka.“⁷⁹ Velikým přínosem byla i Žižkova polní vojska, která představovala organizačně samostatný útvar - vždy bojovala samostatně či po boku dalšího vojenského uskupení. Jejich přednost spočívala zejména v úderné síle a schopnosti rychlého přesunu jednotky. V jednom polním vojsku vždy operovalo okolo sedmi až osmi tisíc mužů.⁸⁰

Radikální vojenské jednotky (i vojenské oddíly z jiných kališnických frakcí) byly známé tím, že měly několik společných písní a zejména při pochodu k bitvám si je vojáci hlubokými a zvučnými hlasy prozpěvovali. Nejznámější z nich se stala píseň *Ktož jsú boží bojovníci*. Tato skladba se stala symbolem společné tradice a pospolitosti všech kališníků. „Husitská vojska nastupovala do bitvy za zpěvu bojových písní a při svém vítězném návratu byla vítána mohutným chorálem.“⁸¹ Pronikavý a silný husitský zpěv mnohdy vystrašil a zahnal nepřítele ještě před tím, než došlo k boji.

Další důležitou osobností v Táboře byl Jan Hvězda z Vícemilic, přezdívaný „Bzdinka“. Dříve působil v Praze, kde zastával post hejtmana a velitele pražských vojsk. K této pozici mu dopomohl Jan Želivský, který se za něj přimluvil a prosadil jeho jmenování. Poté, co se Želivského diktatura blížila ke svému konci a vzrůstala jeho neoblíbenost, byl Jan Hvězda ze své funkce hejtmana sesazen. Své spojení s Prahou ukončil a s tábořským hejtmanem Bohuslavem ze Švamberka se společnou silou pokusili o zmocnění hlavního města - neúspěšně. Jan Hvězda poté uzavřel spojení se slepým Janem Žižkou. Stal se jeho pomocníkem a rádcem při plánování bojových strategií. Po Žižkově smrti se stal tábořským hejtmanem

⁷⁸ FRANKENBERGER, O. *Husitské válečnictví po Lipanech*. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 6.

⁷⁹ KEJŘ, J. *Husité*, s. 152.

⁸⁰ Tamtéž, s. 153.

⁸¹ KEJŘ, J. *Husité*, s. 127.

a velitelem. Jeho velitelská éra však trvala pouze několik měsíců, neboť byl roku 1425 smrtelně zraněn při obléhání Mladé Vožice.⁸²

Po Janu Hvězdovi se stal předním velitelem polních vojsk Prokop Holý, zvaný Veliký, který radikální proud husitství zastupoval až do rozhodující bitvy u Lipan. Prokop vyrůstal v pražské německé movitější rodině u svého strýce, studoval na univerzitě v Praze i v zahraničí a poté se dal na kněžskou dráhu. Zpočátku v roce 1420 patřil k radikálním táborským kazatelům, později se ale přesunul ke straně umírněných táboritů.⁸³ Snad jako jediný kněz z Tábora se holil - proto dostal přídomek Holý. Ostatní táborští kněží a duchovní byli známí jednak tím, že opovrhovali bohatými ornáty a chodili v těch nejobyčejnějších rouchách, ale i tím, že jejich obličej byl zakryt plnovousem. V Táboře později zastával úlohu nejvyššího duchovního správce, husitského kněze, neporazitelného velitele a obratného politika. Prokopovy „vojenské a diplomatické schopnosti jej vynesly nejen do čela této frakce, ale posléze celých husitských Čech“.⁸⁴ Jeho velitelský talent se výrazně ukázal až v bitvě u Ústí nad Labem na jaře roku 1426.⁸⁵

Prokop Holý je řazen k nejdůležitějším vůdčím osobnostem radikálního směru husitství. Díky jeho strategickým plánům a dokonalé bojové taktice dokázaly družiny husitských bratrstev několikrát zvítězit nad křižáckými vojsky. Prokop se vyznamenal též svým tažením do cizích zemí v letech 1429-1430. Největší význam je připisován spanilým jízdám do Frank a Saska. „V politice zastával neúhybný postoj proti manévřům církve i domácí konzervativní pravice.“⁸⁶ Prokop nesl velkou zásluhu na svolání sjezdu do Chebu, na němž poprvé katolická strana přistoupila k veřejné diskusi o čtyřech artikulech pražských. Tento moment je často označován za „vrcholný úspěch reformního snažení“.⁸⁷ Jeho účast na slyšení v Basileji byla neméně důležitá - stál v čele husitské delegace. Během neúspěšného obléhání Plzně se dostal do střetu s tábority, následně byl sesazen a vězněn.⁸⁸ Radikálové ale brzy pocítili, že bez velitelské autority nemohou docílit vítězství nad katolickou i kališnickou opozicí, která v zemi prudce sílila. Navíc se soudržnost radikální strany bez vůdčí osobnosti rychle začala rozpadat.

⁸² ČECHURA, J. *České země v letech 1378 – 1437*, s. 88.

⁸³ Tamtéž, s. 88-89.

⁸⁴ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 89.

⁸⁵ Tamtéž, s. 88.

⁸⁶ KEJŘ, J. *Husité*, s. 241.

⁸⁷ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 323.

⁸⁸ Tamtéž, s. 276.

Prokop Holý proto neváhal, když za ním přišli Jan Čapek ze Sán a kněz Ambrož s omluvou a žádostí o pomoc, a navrátil se zpět do čela radikálních bratrstev. Jako jeden z mála velitelů zůstal na straně radikálů až do jejího samotného vojenského konce. Zemřel v bitvě u Lipan 30. května roku 1434.⁸⁹

Vojenské akce tábořských vojsk

Žižkova armáda se účastnila mnoha bitev. Vojevůdce si dokázal úspěšně poradit jak s domácí husitskou opozicí, tak s českými katolickými pány i zahraničními křižáckými vojsky, které na českou zemi povolal Zikmund Lucemburský poté, co ho český sněm v Čáslavi 7. června 1421 odmítl uznat a zvolit za svého krále.⁹⁰ Většina husitů se na sněmu shodla na všech čtyřech artikulech, které od té doby platily jako ústavní zákon. Druhý společný bod představoval dohodu, v níž se kališníci zřekli Zikmundova nástupnictví. Na sněmu byla též ustanovena nová prozatímní dvacetičlenná vláda, přičemž nejvíce křesel dostal pražský městský svaz - téměř polovinu. Značně posílena byla i moc vyšší šlechty - pánům bylo přiděleno celkem pět míst. Táborští dostali pouze dvě místa - pro Jana Žižku a Zbyňka z Buchova.⁹¹

Jan Žižka již na počátku svého působení v tábořské obci ukázal vojenskou sílu dobytím několika klášterů, hradů, tvrzí a drobných měst v okolí Tábora. Táborité své území rozšířili například o Příběnice, Příběniček, Lomnici, tvrz Kříženec, Mladou Vožici a dále také o vrch u Třebušína, jenž vojevůdce nazval Kalichem.⁹² Po dobytí Třebušína přeměnil Žižka svůj jmenný přídomek a začal se psát z Kalicha, též jeho pečetní symbol draka byl nahrazen kalichem.⁹³ Všechna tato nově připojená území se stala důležitými opěrnými a strategickými body radikálních oddílů a centra byla ovládána skrze Žižkovy vojenské posádky.

Tábořský vojevůdce se několikrát postavil do cesty křižáckým oddílům, které byly vyslány na příkaz Zikmunda Lucemburského a papeže Martina V. do husitských Čech. Hlavním úkolem křižáckých výprav bylo odstranění a vymícení husitského „kacířství“ a přivedení místních obyvatel zpět ke katolickému vyznání. Již v březnu

⁸⁹ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 97.

⁹⁰ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 86.

⁹¹ Tamtéž, s. 87 - 88.

⁹² ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 165.

⁹³ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 82.

roku 1420 byla na Čechy vyslána první kručíáta.⁹⁴ Tímto skončil boj duchovního rázu a byl vystřídán zápasem tělesným - tzv. svatou válkou. Pražané uznali, že nemají dostatek válečníků ke své obraně, a proto se obrátili s žádostí o pomoc na stranu táboritů. Radikální jednotky z jihu a další husitská města jako Slaný, Žatec a Louny se spojily s Pražany a dne 14. července společnou silou porazili na Vítkově Zikmundovo křížácké vojsko. Husité pod vedením Jana Žižky v bitvě jednoznačně zvítězili, a tak první křížová výprava skončila drtivou porážkou křížáků. Předznamenala tím i vývoj následujících čtyř bitev, které se nesly ve stejném duchu husitského vítězství.

Druhá kručíáta vyslaná do Čech již čítala více křížáckých bojovníků z různých zemí. Všechny výtky a kritika rozpadu první křížové výpravy mířily na Zikmunda Lucemburského. Bylo mu například vyčítáno, že se příliš zaměřoval na situaci v Čechách a v Uhrách a nedostatečně spolupracoval s kurfiřty z Porýní.⁹⁵ Po prvním bitevním fiasku katolické církve se armáda nechtěla dopustit stejné chyby, a proto se na soubor více připravila a lépe promyslela i taktiku boje. Praha měla být tentokrát napadena ze dvou směrů. Ze západu na ni mířila vojska ze Svaté říše římské a z východu Zikmund spolu s uherskou, moravskou, slezskou a rakouskou pomocí. Druhá křížová výprava byla vyhlášena v květnu roku 1421 a již v srpnu téhož roku do země ze západu pronikly křížácké jednotky pod vedením falckraběte Ludvíka III.⁹⁶ Od Chebu se měly postupně přesunovat k Praze přes Kadaň, Most a Kutnou Horu. Sbor křížáků byl ale zastaven při neúspěšném obléhání husitského města Žatce. Celkem šestkrát se společnou silou pokusily o průnik městských hradeb, ale ani jednou se jim to nepovedlo. Žatec byl dobře zásoben. Došlo k několika sporům uvnitř vojska, zda mělo smysl v obléhání pokračovat. Celá křížácká výprava se ale rozprchla zpět za české hranice právě v ten okamžik, když uslyšela zvěsti o blížícím se husitském vojsku.⁹⁷ Zikmund se svou družinou mířil zatím z Moravy ke Kutné Hoře. Na Moravě se snažil uherský a římský král posílit svou moc a se svým zetěm Albrechtem V. (rakouský vévoda, se kterým nechal Zikmund zasnoubit svou třináctiletou dceru Alžbětu), jemuž moravské markrabství svěřil do vlastní správy, podnikali několik úderných vojenských akcí proti předním moravským kališnickým pánům.⁹⁸ U Kutné Hory byla Zikmundova

⁹⁴ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 – 1437*, s. 81.

⁹⁵ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 98.

⁹⁶ Tamtéž, s. 99.

⁹⁷ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 100.

⁹⁸ Tamtéž, s. 106-107.

křížácká vojska několikrát tvrdě poražena Janem Žižkou, který pravděpodobně velel všem spojeným husitským jednotkám. Poté se Zikmund spolu se svou posádkou různě ukrýval v okolí Kutné Hory, aby zde přečkali zimu a kruté mrazy a mohli se připravit k dalšímu boji. Nepředpokládal však, že by husité mohli mobilizovat svůj útok a nečekaně je napadnout.⁹⁹ „Od června 1421 zcela slepý Jan Žižka tuto taktiku nejenže vystihl, ale dokázal na přelomu let 1421-1422 doslova rozpráší Zikmundovy oddíly u Německého Brodu.“¹⁰⁰ Druhá výprava tedy skončila též nezdarem křížáků. Od této chvíle se Zikmundovy snahy o nápravu husitských Čech stáhly do pozadí. Římský a uherský král musel svou pozornost přesunout do Uher, které byly ohrožovány výboji a pronikáním ze strany Turků.

Díky zklidnění situace v Čechách dostalo husitské hnutí možnost k upevnění svých pozic v zemi. Odlišnosti jednotlivých frakcí se ale začínaly výrazně prohlubovat zejména v otázkách politických, sociálních a náboženských. Mezi stranami tak zavládla rivalita, jelikož si každá nárokovala co největší možný podíl na moci a autoritě. Tento konflikt později přerostl v nelítostný bratrovražedný souboj. Propast mezi radikálními tábory a umírněnými kališníky se rozevřela. Mnoho zvyků a praktik tábořského lidu se nedalo smířit se zásadami ostatních. „Písmo jako výlučná autorita, politická nezávislost, vojenská síla a víra táboritských obcí, že je vede přímo Bůh, to vše společně učinilo z táboritů jedno z nejdynamičtějších hnutí středověku.“¹⁰¹

I na samotného Jana Žižku začala být radikálnost Tábora příliš velká. Svým výkladem čtyř artikul pražských a náboženských idejí se názorově začal spíše přibližovat ke královéhradeckým ořbitům a jejich duchovnímu vůdci Ambrožovi z Hradce.¹⁰² Žižka se neustále ocital v konfliktech s tábořskými kněžími a hejtmany. Byla mu nejčastěji vyčítána spolupráce s pražany a opětovné zasahování do přísné tábořské věrouky.¹⁰³ I mezi Žižkovými řadovými bojovníky začaly narůstat rozpory, což se začalo projevovat jak na celkové morálce, tak na opadající soudržnosti bojové jednotky. Otázka jeho odchodu z Tábora na sebe nenechala dlouho čekat. Žižkova družina se v roce 1423 přesídlila do východních Čech, kde našla své útočiště po celou dobu husitských válek. Táborští tak přišli o důležitou vůdčí osobnost a navíc ztratili

⁹⁹ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 109-111.

¹⁰⁰ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 85.

¹⁰¹ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 485.

¹⁰² ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 86.

¹⁰³ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 102.

podobu stálého vojska, které bylo v nepřetržité vojenské pohotovosti. To se podepsalo nejméně po dobu tří let na jejich nejednotnosti a nesoudržnosti, ztratili geniálního vůdce a стратега. „Z Tábora po Žižkově odchodu k orebitům zmizela strana, která v náboženských věcech usilovala o zdrženlivost.“¹⁰⁴ Radikálnost Tábora se ještě prohloubila, morálka ve vojenském řádu pozbyla platnosti, a zvýšila se tak násilnost tábořských bojovníků. Velice často jim bývala vyčítána jejich krutost, násilnost, bezohlednost spolu s drancováním a kořistnickými choutkami. Tábor se ocitl v bezradné situaci, chyběla zde autorita a morální kázeň, kterou zde poskytoval Jan Žižka.

V roce 1426 byla po delší odmlce husitským Čechám vyhlášena v pořadí již třetí křižácká výprava. Tentokrát již pod velením Prokopa Holého dosáhla společně husitská vojska drtivého vítězství nad křižáky 16. června roku 1426 v bitvě u Ústí nad Labem. Intervenční vojska ze Saska, Míšně, Durynska a Horní Lužice zde utrpěla drtivou porážku.¹⁰⁵ Osudné se staly křižákům vozové hradby, které nebyly schopny prorazit. Husité měli poté společně táhnout k Mostu, ale vnitřní spory jejich cesty opět rozdělily. Tábořské a sirotčí vojsko pokračovalo v obléhání Poděbrad a pražané se vydali zpět do hlavního města. Spory mezi Pražany vyvrcholily druhým uvězněním knížete Zikmunda Korybuta. Byl obviněn z tajného spolčování s katolickými pány a se Zikmundem Lucemburským. Pražští kališníci to brali jako zradu, druhé Korybutovo vladařství tímto skončilo. Záhy došlo ke spojení Starého a Nového Města pražského v jeden celek a do čela moci se dostal mistr Jakoubek ze Stříbra a Jan Rokycana, nejvyšší představitel ve věcech duchovních.¹⁰⁶

Rok 1427 „představoval naplnění cílů, o které dříve usiloval Jan Žižka“.¹⁰⁷ Zatímco význam pražského svazu postupně upadal, radikální husité se ocitli na vrcholu moci. Důležitá se stala úzká spolupráce mezi sirotky a tábority, která vydržela po dobu několika dalších let. Bratrstva pořádala společné výpravy jak na domácí půdě, tak i za hranice země. „Oporou polních vojsk se stala hustá síť vnitrozemských a východočeských měst.“¹⁰⁸ V čele tábořsko-sirotčího svazu stál Prokop Veliký. Téhož roku byla zničena čtvrtá křižácká výprava, jejímž hlavním iniciátorem se stal Fridrich

¹⁰⁴ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 486.

¹⁰⁵ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 180-181.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 187-189.

¹⁰⁷ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 90.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 91.

Hohenzollernský. Na Čechy tentokrát zaútočila čtyři říšská vojska a každé z nich mělo zemi napadnout z jiného směru. Křížácké tažení bylo ale zastaveno a poraženo u Stříbra a Tachova.¹⁰⁹

Poslední snahy katolické strany o odstranění husitství z Čech násilnou cestou započaly v roce 1431 vyhlášením páté kruciáty. Dne 20. února roku 1431 zemřel papež Martin V. a jako svého nástupce na basilejském koncilu a v pravomocech vyhlašování křížových výprav do Čech jmenoval kardinála Juliána Cesariniho.¹¹⁰ Ten se spolu s braniborským vévodou Fridrichem I. Braniborským ujal velení tohoto posledního válečného tažení do českých zemí. Na vojenský úder ale museli delší dobu vyčkat, jelikož předešlé čtyři výpravy zcela vyčerpaly finanční pokladnici ve Svaté říši římské. Husitská vojska společně zatím operovala u Plzně, kterou neúspěšně od konce června téhož roku obléhala. Nedostatek surovin tuto blokádu katolické pevnosti překazil a husitské jednotky se uchýlily zpět do vnitrozemí. V čele tábořské polní obce byl stále Prokop Holý, kterému připadla i „role náčelníka hlavního velitelského štábu“.¹¹¹ Teprve prvního srpna křížácká družina překročila hranice a táhla směrem k Tachovu. Jejím prvním cílem se měla stát Plzeň, ale neznámo proč na poslední chvíli své záměry změnila a zamířila k Domažlicím. Husitští bojovníci však k městu dorazili dříve a stačili se na křížáckou armádu včas připravit. Následoval obrovský debakl a potupa křížáků, kteří byli v obrovské početní přesile. Dříve, než došlo k jakémukoliv boji, se křížácké jednotky rozutekly zpět za české hranice. Celkem pět křížových výprav bylo posláno do Čech, ale ani jedna nedosáhla vítězství. Zikmund i nový papež Evžen IV.¹¹² museli konečně uznat, že nad husity vojenskou silou nevyzrají. Katolická strana dospěla k rozhodnutí, že jediným možným řešením tohoto dlouholetého sporu mezi husity a katolickou církví by mohlo být společné setkání. A i z toho důvodu se 28. září roku 1431 vyslovil koncil k souhlasu pozvat husity do Basileje.¹¹³

¹⁰⁹ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 90-91.

¹¹⁰ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 232.

¹¹¹ Tamtéž, s. 239.

¹¹² Tamtéž, s. 236.

¹¹³ Tamtéž, s. 246.

5. OREBITÉ (SIROTCI)

Druhé středisko radikálního proudu husitství představovalo východočeské město Hradec Králové. Podobně jako v Táboře zde byly prováděny lidové poutě na horu Oreb nedaleko Třebechovic, na níž se pod vedením kněze Ambrože pravidelně scházel tamější lid - orebité. Ambrož z Hradce byl nejvyšším duchovním představitelem a vůdcem Východočechů, který stál po boku orebitů, později sirotků, po celou dobu husitského hnutí v české zemi.¹¹⁴ Ambrož se ale na počátku svého působení dostal do sporu s husitskou šlechtou a byl z Hradce Králové vypovězen. K jeho vyhnání mělo údajně dojít v srpnu roku 1419, kdy se kněz spolu se svou družinou odebral do hlavního města, kde měl zpusťošit dominikánský klášter. Díky tomuto radikálnímu činu byl husitským královským purkrabím Jindřichem z Vartenberka vyhnán z města.¹¹⁵

Důležitou oporu na počátku fungování orebského husitského svazu tvořila šlechta, neboť většina měst v okolí Hradce Králové se k husitskému hnutí nepřipojila. První sjezd východočeských šlechtických pánů se pravděpodobně konal 20. dubna roku 1420. O místě jeho uskutečnění jsou dodnes vedeny mezi historiky dohady. Mnoho autorů, včetně Jiřího Juroka, se domnívá, že se setkání konalo na hoře Oreb. Jiní předpokládají, že se sjezd konal na hradě Kumburk.¹¹⁶ Setkání se účastnilo mnoho osobnosti jako například Hynek Krušina z Lichtenburka, Diviš Bořek z Miletínka, Aleš Vřešťovský z Rýzmburka, Hynek z Kolštejna a mnoho dalších šlechticů. Na sjezdu nechyběl ani duchovní vůdce kněz Ambrož z Hradce.¹¹⁷ Během vojenského setkání bylo sestaveno základní šlechtické uskupení orebského bratrstva.

Na východě tak začala vedle sebe existovat dvě odlišná radikální husitská střediska. Oreb, který byl charakteristický zejména jako poutní a vojenské centrum, kde měl hlavní slovo vlivný kněz Ambrož. Naproti tomu stál Hradec Králové, v němž se soustřeďovala spíše východočeská šlechta. Prvním hradeckým hejtmanem byl jmenován Aleš Vřešťovský z Rýzmburka a vojenským vůdcem se stal Hynek Krušina z Lichtenburka a následně Diviš Bořek z Miletínka.¹¹⁸ Mnoho šlechtických pánů často měnilo své pozice a přecházelo ze strany na stranu od radikálů ke konzervativcům, ba

¹¹⁴ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 473.

¹¹⁵ JURK, J. *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 42.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 43.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 42.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 43-44.

dokonce ke katolíkům. Využívali tak situace, aby získali co nejvíce výhod a finančních zisků. Mnozí z nich se stali Zikmundovými zvědy či prostředníky. Nejvíce těchto zrádců se ukázalo při úpadku moci radikálních bratrstev a zejména v rozložení sil v bitvě u Lipan.

Od června roku 1420 do srpna 1422 měla v orebském husitském svazu nejvyšší slovo radikální městská rada, kterou přímo podporoval kněz Ambrož. Situace se ale změnila, když byl do Hradce dosazen Zikmund Korybut, kterého vyslal litevský velkokníže Vitold do Čech jako svého zástupce. Vitolda totiž husité požádali o to, aby se stal nástupcem na českém trůnu. Korybut měl zastávat v Čechách funkci zemského správce. Domácí lid ho však nepřijal, ba dokonce byl z tohoto postu zanedlouho odvolán samotným knížetem Vitoldem. Přesunul a usídlil se v Hradci Králové.¹¹⁹ Rychle sesadil původní sestavu městské rady a dosadil do ní své zástupce - nového hejtmana Jetřicha z Miletínka, Hynka Krušinu z Lichtenburka a Haška z Valdštejna. Samostatné město Hradec Králové bylo navíc podřízeno Praze. Tímto přestal na určitou dobu existovat orebský husitský svaz.¹²⁰

Až počátkem roku 1423 bylo východočeské radikální husitské středisko osvobozeno Janem Žižkou a jeho družinou od Zikmundovy moci. S Žižkovým příchodem na východ zanikla i úzká vázanost Hradce na Prahu. Žižka „přenesl ‚Starý‘ Tábor do nové orebské oblasti, a dal tak vzniknout Táboru ‚Novému‘“.¹²¹ Jihočeská radikální tábořská strana se tak navždy rozdělila na dvě části. Východní Čechy představovaly po dobu deseti let díky Žižkovu příchodu a jeho změnám v politické a vojenské oblasti základnu všech radikálních husitských uskupení.¹²²

Orebité již od počátku své existence rozšiřovali území a pořádali výpravy do okolních měst a krajů. Nejvíce opěrných a strategických středisek však získali až s Žižkovou pomocí. Ten v orebském husitském svazu prosadil „koncept mobilního sdružení měst“. Hradec se rozšířil po roce 1423 zejména o tato území: Kutná Hora, Čáslav, Jaroměř, Dvůr Králové, Trutnov, Žatec a Louny (od konce května 1424 byli spojenci Tábora, později sirotků), Vysoké Mýto, Litomyšl, Kolín, Český Brod

¹¹⁹ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 89.

¹²⁰ JURK, J. *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 46.

¹²¹ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 182.

¹²² Tamtéž, s. 134.

a pravděpodobně od roku 1428 též Nové Město pražské.¹²³ Všechna tato města byla pod správou orebitů či táboritů. Často se ale stávalo, že se o podíl moci v jednotlivých městech svazy dělily či je přenechávaly tomu druhému výměnou za finanční náhradu. Mnoho dobytých středisek bylo i pod správou šlechtických pánů a husitských spojenců, jednalo se například o Jičín, Mnichovo Hradiště, Pardubice, Poděbrady a Náchod.¹²⁴

V únoru roku 1423 Zikmund Lucemburský daroval svému zeti, rakouskému vévodovi Albrechtovi, Moravu v léno. Tímto okamžikem se Morava přestala řadit k zemím Koruny české a patřila k rakouskému území. Nový moravský držitel se spolu se Zikmundem pokusili společnou silou odstranit z moravského kraje husitství a prosadit zde katolické vyznání. Jak již bylo řečeno, husitské hnutí na Moravu neproniklo v takové míře jako do Čech, avšak několik husitských opěrných center a středisek zde přece jen existovalo. Poté, co se pražané dozvěděli, co se děje na Moravě, vyrazili moravským husitům na pomoc. Zanedlouho je následoval i Jan Žižkova se svou družinou. „Před započatím moravského tažení Žižka vyhlásil válečný řád, který se stal magnou chartou jeho bratrstva.“¹²⁵ Jeho obsahem byla především tvrdá vojenská morálka a disciplína. Jestliže se tímto řádem člen jednotky neřídil, ba ho dokonce v nějakém bodě porušoval, dočkal se krutého trestu.

K východočeskému vojenskému tažení se připojil i Jan Hvězda z Vícemilic, kterého Žižka později jmenoval hejtmanem orebského svazu. Na Moravě radikálové obléhali a plenili Jihlavu, ale nepodařilo se jim jí získat. V Čechách byl zatím za zády radikálů svolán v říjnu roku 1423 Svatohavelský sněm,¹²⁶ na němž se dvacet dva účastníků z řady bohatých pánů, zemanů, rytířů i Zikmundových zástupců společně domluvilo „na trvalém míru obou mocenských bloků“.¹²⁷ Na sněmu byl zvolen nový dvanáctičlenný zemský vládní orgán - šest křesel obsadili katolíci a zbylou polovinu umírnění a pražští husité. Bylo jasné, že s radikálním proudem táboritů a orebitů se již nepočítalo, zejména z toho důvodu, že stál v cestě míru s katolickou církví. Tento nově vzniklý svaz si stanovil jako první společný cíl zastavit radikály na Moravě, a proto dne 7. června 1424 došlo k vojenskému střetu mezi pražskou koalicí a východočeskými

¹²³ JURK, J. *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 43-44.

¹²⁴ Tamtéž, s. 44.

¹²⁵ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 141.

¹²⁶ Tamtéž, s. 144-143.

¹²⁷ Tamtéž, s. 145.

radikály u Malešova (poblíž Kutné Hory).¹²⁸ Orebité, hlavní zásluhou Jana Žižky a Jana Hvězdy z Vícemilic, jednoznačně zvítězili. Strana katolíků a pražanů utrpěla velké ztráty na životech a jejich spojenectví bylo po tomto bitevním debaklu ukončeno.

Orebité pokračovali ve svém tažení a ještě téhož dne Žižkovo družina po vítězství u Malešova obsadila Kutnou Horu. Hvězdovo vojsko o šest dní později zabralo hrad Ostromeč, který se stal po dobu jedenácti let husitskou pevností. Další cesta orebitů směřovala k Praze. Pražané již nechtěli v bojích pokračovat a podrobili se Žižkovi na Špitálském poli, kde byl 14. září roku 1424 uzavřen mír mezi pražskou a radikální stranou husitů.¹²⁹

Žižka se poté navrátil zpět na Moravu, kde pokračoval ve svém vojenském tažení. Při bojích ale těžce onemocněl a 11. října 1424¹³⁰ zemřel nedaleko Přibyslavi. Před svou smrtí stačil ještě jmenovat své nástupce - Viktorina z Kunštátu do čela svazu východočeské šlechty, Kuneše z Bělovic pravděpodobně jako vůdce táboritů a Jana Hvězdu do čela velení orebského svazu, který byl později nahrazen Janem Roháčem z Dubé.¹³¹ Žižkovi pozůstalí bojovníci se po jeho smrti začali přezdívat sirotci. „Radikální husitství ztratilo velkou osobnost geniálního vůdce, jednoho z tvůrců nové vojenské taktiky a i jednoho z mála politiků s ujasněným výhledem do budoucna.“¹³² Na konci listopadu se spojené výpravy radikálních husitů navrátily z Moravy zpět do Čech. Od té doby táborští a sirotci úzce spolupracovali téměř na všech výpravách doma i v cizině. Žižkův sen o spojení radikálního křídla husitství se uskutečnil až po jeho smrti.

S Žižkovým příchodem na východ byly i v Hradci zavedeny nové správní orgány. Podobně jako táborité měli i orebité svého vrchního hejtmána, hejtmany domácích i polních obcí, radu starších, městskou radu i nejvyššího duchovního správce v zastoupení kněze Ambrože. „Oreb za Táborem zaostal v rozsahu, celistvé struktuře a významu

¹²⁸ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 149.

¹²⁹ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 87.

¹³⁰ Tamtéž, s. 88.

¹³¹ JURK, J. *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 48.

¹³² ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 157.

zavádění těchto nových orgánů a institucí.“¹³³ Co se týče náboženství, blížil se Oreb spíše k výkladu umírněných pražanů a v roce 1432 se s Prahou spojil.¹³⁴

Po Žižkově smrti se u sirotků vystřídalo několik hejtmanů, z nichž většina pocházela ze šlechtického rodu. Mezi nejdůležitější patřil Jan Roháč z Dubé, nejdříve čáslavský hejtman a po roce 1426 hejtman sirotků, Jan Královec z Královic, od roku 1427 stál v čele domácí sirotčí obce po dobu pěti let, Jan Čapek ze Sán, hejtman sirotků a úspěšný velitel radikálních bratrstev a ještě například Zdislav Mnich z Roudnice.¹³⁵ Nejdůležitější postavou a Žižkovým nástupcem se stal kněz Prokop Holý. Nejprve působil jako duchovní správce na českém jihu v Táboře, ale jeho vojenské úspěchy a politická obratnost ho vynesly do čela celého husitského hnutí. Zejména jeho zásluhou započala úzká spolupráce mezi tábory a sirotky. Spojenectví radikálních složek husitství se nejvíce projevilo v pořádání společných husitských výprav.

5.1 Spanilé jízdy

Husité, zejména radikální oddíly, pořádali výpravná tažení nejen v oblasti Českého království, ale i do cizích zemí. Výpravy později dostaly název spanilé jízdy či rejsy.¹³⁶ První husitské rejsy za české hranice se odehrály již kolem roku 1423. Tato doba byla charakteristická upevněním husitské moci v Čechách a odražením prvních dvou křížových výprav. Husité se tedy nemuseli zabývat vpády intervenčních vojsk a dostali tím prostor k rozšiřování svých základů a svého učení. Vrcholné a nejúspěšnější období spanilých jízd nastalo mezi léty 1427-1433. Hlavní zásluhy na těchto zahraničních tažení nesli dva přední velitelé radikálních bratrstev - kněz Prokop Holý a Jan Čapek ze Sán.

Pořádání spanilých jízd mělo několik různých motivů a cílů - především náboženské, politické, vojenské, ale i propagační. K těm nejdůležitějším patřilo seznámení obyvatel okolních zemí s husitským programem a učením o čtyřech artikulech pražských. Husité se snažili zejména o to, aby se jejich nauka o eucharistii rozšířila i do ostatních zemí Koruny české. Organizování výprav mělo ale i jiný účel,

¹³³ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 52.

¹³⁴ Tamtéž, s. 50-52.

¹³⁵ Tamtéž, s. 62.

¹³⁶ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 92.

a sice rejsy se řadily k novým vojenským taktikám a strategiím husitského válečnictví. Táborité a sirotci se za hranice vydávali i za účelem získání nových opěrných základů. „Jednotlivé opěrné body sloužily jako etapové zastávky a zásobovací střediska pro vojenské oddíly obou bratrstev.“¹³⁷ A v neposlední řadě spanilé jízdy zaručovaly husitům finanční zisky a bohatou kořist z „vykupování“ příměří, díky nimž mohli doplňovat peněžní kasu, která byla neustále vyčerpaná na úkor pořádání těchto výpravných tažení. Tento poslední bod býval polním vojskům nejvíce vyčítán. Radikálové za sebou mnohdy zanechávali zpustošený kraj, vypálená a vydrancovaná města a jejich původní úmysl směřující k nápravě církve se mnohdy proměňoval v rostoucí touhu po obohacení. Spanilé jízdy napomohly k uvolnění tíživé hospodářské situaci v Čechách a přenesly bojiště za hranice země.¹³⁸

Významnou úlohu sehrály též husitské manifesty rozesílané do všech koutů Evropy. Jejich obsahem bylo shrnutí hlavních myšlenek, cílů a úmyslů husitského hnutí včetně výkladu čtyř artikul pražských. Byly psány latinským či německým jazykem.¹³⁹ Manifesty měly za úkol obhájit husitskou víru a zároveň ukázat a nastínit politickou situaci v Čechách. Jejich hlavním cílem bylo rozšíření husitství za české hranice a očištění české země od těch nejhrošších kacířských pomluv. Tyto listy se staly navíc spolu s husitskými písněmi a zápisky kronikářů důležitým svědkem a historickým pramenem husitské minulosti.

Jak již bylo výše zmíněno, největších úspěchů při jízdách za hranice bylo dosaženo za velení Prokopa Holého a Jana Čapka ze Sán. Jednotky polních vojsk na domácí půdě operovaly především na Moravě, ve Slezsku i na území obojí Lužice.¹⁴⁰ Na Moravu se vydaly spojenecké husitské posádky z Hradecka a Prahy již v roce 1423. O rok později se k nim přidali i táborité. Jejich společným cílem bylo potlačení moci Albrechta Habsburského, který Moravu dostal pod vlastní správu od Zikmunda Lucemburského. Toto vojenské tažení se stalo osudné čelnímu veliteli husitských vojsk Janu Žižkovi, který zahynul v říjnu roku 1424 u Příbyslavi.¹⁴¹

¹³⁷ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 224.

¹³⁸ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 322.

¹³⁹ KEJŘ, J. *Husité*, s. 133.

¹⁴⁰ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 224-225.

¹⁴¹ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 88.

Většiny výprav se sirotci a táboři účastnili společně. Polní vojska ve Slezsku dobyly a rázem přeměnily ve své nové opěrné pevnosti města jako Vrbno, Němčí, Otmuchov, Rybník a Hlívce. Na území dnešního Slovenska se jim též podařilo získat několik nových pevností - Topolčany, Trnavu a například Lednici.¹⁴² Největších zisků a úspěchů dosáhly však spojenecké radikální posádky v Míšeňsku, Frankách a Horní Falci, kam se společně vydaly v roce 1429.¹⁴³ Situace se ale změnila v roce 1431, kdy radikálové utrpěli dvě zásadní porážky. V říjnu při dobývání města Kirchbergu v Rakousích byla táborská družina drtivě poražena. Druhý nezdar následoval ke konci téhož roku při návratu táborsko-sirotčí výpravy z Horních Uher, který zároveň předznamenal konflikt mezi radikálními bratrstvy.¹⁴⁴ Radikálové při tomto společném uherském tažení získali bohatou kořist, ale vnitřní spory nastaly při jejím dělení. Táborité se pod vedením Prokopa Holého vydali dříve na cestu domů, neboť usoudili, že blížící se zima a kruté mrazy by jim mohly jejich návrat překazit. Oorbité ale s rozhodnutím otáleli a možná další peněžitá kořist jim byla přednější. Do Čech se tedy vraceli později a při přechodu přes řeku Váh je nečekaně překvapila uherská armáda, které se podařilo prorazit husitské vozové opevnění. Následovala nemilosrdná porážka vyhladovělých a vyčerpaných oorbitů, při níž východočeské vojsko pod vedením Jana Čapka ze Sán ztratilo více než dvě třetiny svých mužů.¹⁴⁵

Po tomto obrovském nezdaru a velkých ztrátách na životech se pořádání spanilých jízd značně omezilo. Poslední husitská rejsa pod vedením Jana Čapka ze Sán byla uspořádána mezi lety 1432-1433. Sirotci se za pomoci polského vojska dostali přes Novou Marku a pruské Pomořansko až k Baltskému moři. Spojenectví Polska si radikálové zajistili příslibem své vojenské pomoci polské straně v boji proti Řádu německých rytířů.¹⁴⁶ Sirotčí výprava se dostala až k městu Gdaňsk, čímž dosáhla svého vytyčeného cíle. Dne 13. září roku 1433 bylo podepsáno příměří v Jesenici mezi Řádem německých rytířů, husity a polskými jednotkami.¹⁴⁷ Východočeské bratrstvo si z tohoto tažení odneslo bohatou kořist a finanční odměnu od polského krále. „Sirotčí výprava k Baltu uzavřela období velkých spanilých jízd.“¹⁴⁸ Pozornost radikálních husitů se poté

¹⁴² ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 227 - 229.

¹⁴³ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 93.

¹⁴⁴ Tamtéž, 93-94.

¹⁴⁵ KEJŘ, J. *Husité*, s. 159.

¹⁴⁶ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 268-269.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 269-270.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 269.

přesunula k událostem odehrávajícím se na domácí půdě. Jan Čapek ze Sán se navrátil se svým oddílem na pomoc ostatním radikálním vojskům při obléhání Plzně. Katolická i kališnická opozice radikálů v zemi razantně přibývala a schylovalo se ke konečnému střetu u Lipan a zásadnímu obratu sil a moci v Čechách.

6. POMĚR RADIKÁLNÍHO HUSITSTVÍ KE KALIŠNICKÝM SKUPINÁM

Jak již bylo výše několikrát zmíněno, husitství nikdy nepatřilo k jednotným a uceleným náboženským hnutím. Kališnické frakce se v mnoha věcech rozcházely a výrazně odlišovaly, zejména v náboženském učení a politických názorech. Jedna věc je však po celou dobu husitské revoluce spojovala - učení o eucharistii. Od 13. století laici dostávali pouze chléb a druhá svátost večeře Páně byla určena pouze pro kněze.¹⁴⁹ Přijímání pod obojí způsobou obnovili v 15. století až husité, kteří se chtěli zavedením eucharistie přiblížit ke zvykům a tradicím prvotní čisté církve. „Tímto se v bohoslužebném úkonu stírala hranice mezi duchovními a laiky.“¹⁵⁰ Kalich se stal ústředním symbolem husitské pospolitosti. Již po Husově smrti se ale kališníci rozdělili do dvou skupin.

První skupina, radikální husité, byla ve všech svých požadavcích směřujících k římské církvi a též ve své věrouce o mnoho ráznější, radikálnější a neústupnější oproti té druhé, pražským umírněným husitům. Ani v základních bodech husitského učení se husité nedokázali jednoznačně shodnout. Jednotlivé frakce přikládaly každému artikulu odlišný význam a stupnici pořadí těchto požadavků utvářely dle jejich důležitosti. Pražané v čele s Jakoubkem ze Stříbra pokládali za ústřední a nejdůležitější artikul o přijímání laiků pod obojí způsobou. Táborité ale vnímali eucharistii jako samozřejmou součást bohoslužeb, proto ji zpočátku nezařadili ke svým hlavním požadavkům. Jihočeští kněží naopak přikládali nejvyšší důležitost artikulům, které se vyslovovaly k trestání veřejných hříchů a k návratu církve k její původně čisté, nezesvětštělé a zejména chudé podobě.¹⁵¹ Pořadí artikul se během husitské revoluce neustále měnilo a ustálená podoba jim byla dána až na půdě Basilejského koncilu

Chiliastická vlna na jihočeském venkově a vznikající radikální frakce husitského hnutí znepokojovaly mnoho univerzitních mistrů a umírněných pražských kališníků. Pražští husité nesouhlasili s mnoha prvky, které táborité zaváděli do své věrouky. Šlo zejména o zavržení existence očištění a zádušních mší za blízké zemřelé, hnutí proti obrazoborectví a například o konání jednoduchých bohoslužeb bez ornátů. Táborští

¹⁴⁹ KEJŘ, J. *Husité*, s. 82.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 84.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 101-103.

předhazovali pražským duchovním, že ani sám Kristus nechodíval v ornátu nýbrž v obyčejném rouchu.¹⁵² Největší spory však vyvolalo přijímání dětí pod obojí způsobou. Podávání chleba a vína dětem se stalo ožehavým a choulostivým tématem mnoha hádek a rozepří mezi pražskými a radikálními duchovními. První schůze táborských duchovních a pražských univerzitních mistrů se uskutečnila v domě mincmistra Petra Zmrzlíka na Starém Městě pražském v prosinci roku 1420.¹⁵³ Táboři v čele s nejvyšším duchovním Mikulášem z Pelhřimova zde předložili svých dvaasedmdesát článků týkajících se především jejich věrouky. Úspěchu se ale nedočkali, neboť pražané většinu bodů odsoudili jako bludy přesahující rámec husitské nauky. „Umírněné kruhy v čele s univerzitou jen velmi obtížně a nesnadno hledaly souznění s radikálními táborskými úpravami bohoslužeb.“¹⁵⁴ Druhé „hádání“ mezi pražskými a táborskými bohoslovci proběhlo v červnu roku 1423 na Konopišti. Obsahem disputací se stalo vymezení souboru autorit v církvi, odlišný přístup táboritů a pražanů při výkladu Písma a vykonávání táborských bohoslužeb bez ornátů.¹⁵⁵ I tato schůze však skončila bez výsledné domluvy či jakéhokoliv řešení. Duchovní boj mezi husitskými bratry pokračoval po celou dobu husitské revoluce.

Mezi pražany a radikály se objevil rozpor i při jednání o volbě nového českého krále. Hlavní překážkou při společné dohodě se stali táborité, kteří zásadně odmítali královskou moc v zemi. „Jejich ideálem bylo společenství orientované na kalich, které by využívalo moci úřadů k tomu, aby byl prosazen Boží zákon.“¹⁵⁶ Tvrdě stáli proti kterékoliv autoritě jak v církevní, tak ve světské organizaci. Zastávali princip politické nezávislosti a jejich hlavní výlučnou a jedinou existující autoritou bylo Písmo. Nebylo proto lehké docílit společného kompromisu mezi táborskou a pražskou stranou ani v tomto bodě. Umírnění husité vzali volbu krále do svých rukou a společně (tehdy i s Janem Žižkou) se shodli na tom, že kandidaturu na český trůn nabídnou polskému králi. Jednání s Vladislavem II. skončilo ale nezdarem, nabídku českých kališníků nepřijal. Větších úspěchů dosáhli čeští delegáti v Litevském velkoknížectví, kde jim

¹⁵² LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 479.

¹⁵³ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 88.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 88.

¹⁵⁵ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 137-138.

¹⁵⁶ LAMBERT, M. *Středověká hereze*, s. 457.

kníže Vitold přislíbil svou pomoc. Do Čech ale poslal za sebe náhradu, a to synovce Zikmunda Korybuta.¹⁵⁷

Zikmund Lucemburský v té době již nepřipadal v úvahu jako budoucí panovník, jelikož na Čechy seslal první křížovou výpravu a svou moc si zde chtěl vydobýt skrze vojenskou sílu. Sice se nechal 28. července 1420 korunovat králem české země, ale byl jím zvolen bez vůle měst a souhlasu většiny.¹⁵⁸ Po vyhlášení první kruciáty a této nedůstojné korunovace za účasti pouze dvaceti českých pánů a šlechticů se většina obyvatel české země obrátila k římskému a uherskému králi zády. Svědkem této události bylo usnesení zemského Čáslavského sněmu, mezi jehož tři hlavní rozhodnutí patřilo i „zbavení Zikmunda Lucemburského českého trůnu“.¹⁵⁹ V Praze byla jmenována dvacetičlenná zemská vláda a Čechy se po dobu sedmnácti let ocitly bez královské moci.

I přes veškeré rozpory mezi husitskými bratrstvy se vojenské oddíly jednotlivých frakcí několikrát spojily a společně se účastnily několika bitev a tažení, zejména proti Zikmundovi Lucemburskému a jeho křižáckým jednotkám. Již 17. března roku 1420¹⁶⁰ byla na Čechy seslána první kruciáta. Římský a uherský král Zikmund Lucemburský se chystal se svými jednotkami napadnout hlavní město, což se mu ale nepodařilo. Praze na pomoc přitáhly vojenské oddíly z Tábora včetně všech čtyř tábořských hejtmanů: Mikuláše z Husi, Jana Žižky z Trocnova, Zbyňka z Buchova a Chvala z Machovic. Spojené pražské a radikální síly porazily Zikmundovo vojsko na Vítkově 14. července téhož roku.¹⁶¹ Velké zásluhy na vítězství byly připisovány tábořskému hejtmanovi a veliteli Janu Žižkovi. Příchod tohoto muže do Tábora předznamenal mocenský růst radikální strany v zemi a především obrovské posílení vojenské moci a síly tábořských vojsk. Žižka dokázal během krátké doby dobýt několik měst a pevností, čímž ukázal svou vojenskou sílu a odhodlanost. Dokázal si poradit i s druhou křížovou výpravou, která byla pod jeho vedením drtivě poražena spojenými husitskými vojsky u Německého Brodu.¹⁶² Žižkova vojenská a velitelská éra a stejně tak jeho následníka Prokopa Holého je charakteristická tím, že radikální husité v Čechách

¹⁵⁷ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 89-90.

¹⁵⁸ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 83.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 84.

¹⁶⁰ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 81.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 81-82.

¹⁶² Tamtéž, s. 85.

stáli u vrcholu moci. Žižkův přechod k orebitům předznamenal nadvládu radikálů v české zemi.¹⁶³

Hádání a ústní potyčky mezi radikály a pražany však i nadále pokračovaly, propast mezi husitskými frakcemi byla již veliká a nezastavitelná. Slovní boj byl vystřídán vojenským měřením sil a bratrovražedným soubojem. V roce 1423 se odehrálo nejvíce soubojů mezi husitskými bratry. Pražané se obávali sílící vojenské i politické moci radikálních oddílů v čele s Janem Žižkou, a proto se několikrát pokusili o jejich porážení a sesazení Žižky z velitelské pozice. Všechny tyto pokusy však skončily debaklem pražanů a jasným Žižkovým vítězstvím. Bitva u Hořic, u Strachova Dvora a obsazení Hradce Králové jasně ukázaly Žižkovu převahu a neporazitelnost. Vrchní pražský velitel Čeněk z Vartenberka byl několikrát radikály ostudně poražen.¹⁶⁴ Pražané začali spolupracovat s husitským panstvem a šlechtou a společně se vydali do boje ke Kutné Hoře proti Žižkovým oddílům. „Bitva u Malešova dovršila Žižkovu moc a oprávněnou pověst o jeho neporazitelnosti.“¹⁶⁵ Dne 14. září 1424 byl mezi radikály a pražany uzavřen mír na Špitálském poli.¹⁶⁶ Společně se pak vydali na vojenské tažení na Moravu, při kterém Jan Žižka zemřel.

Po Žižkově smrti opět propukl mezi pražany a radikály válečný stav. Společným cílem radikálů se stalo dobytí Prahy. Při cestě k hlavnímu městu získali a dobyli několik pražských opěrných bodů a středisek, například Vysoké Mýto a Litomyšl. Dobrovolně se k radikálům přidala i města Žatec, Louny a Písek. Svou autonomii si však města ponechala a staly se z nich pouze spojenecké obce a vojenské oddíly.¹⁶⁷ Bratrovražedné války byly ale zastaveny ročním Vršovickým mírem, který byl podepsán husitskými stranami na podzim roku 1425.¹⁶⁸

Následující rok směřovala do Čech další křížová výprava, v pořadí již třetí. Křížácká vojska byla i tentokrát drtivě poražena v bitvě u Ústí nad Labem 16. června roku 1426.¹⁶⁹ Sirotčí, tábořské a pražské husitské oddíly v čele s Prokopem Holým společně odrazily i tento útok ze zahraničí. Vnitřní spory mezi jednotlivými husitskými

¹⁶³ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 134.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 135-137.

¹⁶⁵ KEJŘ, J. *Husité*, s. 160.

¹⁶⁶ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 87.

¹⁶⁷ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 165 -167.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 170.

¹⁶⁹ ČECHURA, J. *České země v letech 1378 - 1437*, s. 90.

frakcemi však rozdělily jejich další společné cesty. „V předvečer bitvy o Ústí vznikla rozepře mezi Hynkem Bočkem z Poděbrad a některými táborskými hejtmany, kteří mu měli za zlé příklon a spolupráci s Korybutem.“¹⁷⁰ Po vyhrané bitvě se Hynek Boček se svým oddílem odebral zpět do Poděbrad, kde si své vysoké postavení uhájil, a pražané odtáhli zpět do hlavního města. V Praze vyšlo na povrch tajné spolčování Zikmunda Korybuta s katolickými pány a Zikmundem Lucemburským. Pražští kališníci to vnímali jako zradu, a proto Korybuta uvěznil. Vnitřní spory mezi pražany a ztráta důvěry ze strany radikálních husitů předznamenaly další politický a mocenský vývoj v husitských Čechách. V čele moci se ocitli radikálové, kteří po bitvě u Ústí nad Labem utvořili jednotnou husitskou skupinu spolupracující doma i v cizině. Úzkou vzájemnou spoluprací dosáhli mnoha vítězství a úspěchů. Sirotčí a táborská vojska byla zastavena až v květnu roku 1434 u Lipan, kde se proti nim postavila katolicko-kališnická koalice.

¹⁷⁰ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 200-201.

7. ZÁNÍK RADIKÁLNÍHO PROUDU

7.1 Basilejské hádání

Drtivá a ostudná porážka poslední křížové výpravy u Domažlic rozhodla o dalším vývoji a postupu proti husitským Čechům. Vrchní představitelé římské církve, Zikmund Lucemburský a přední diplomat a hlavní předseda basilejského koncilu Julián Cesarini se shodli na ukončení svaté války, v níž si křížácká vojska počínala velice neúspěšně. Uvědomili si, že je nutné vystřídat násilí přímým bezprostředním jednáním s husitskou stranou. Společně se tedy rozhodli, že přizvou vrchní představitele husitského hnutí na setkání do Basileje a nabídnou jim veřejné slyšení, na kterém budou moci husité obhájit své učení, zejména čtyři artikuly pražské.

Je nutné podotknout, že po dobu více než deseti let se v 1. polovině 15. století „každý říšský sněm přednostně zabýval hrozbou husitství“.¹⁷¹ České země nikdy dříve nebyly tak dlouho v centru dění samotné Evropy. Husité nepodlamovali pouze přísně danou věrouku římské církve, nýbrž svatá válka proti kališníkům úzce souvisela s „mocenským zápasem o příští uspořádání říše“.¹⁷² Církev snad poprvé v dějinách přizvala nebezpečné heretiky a umožnila jim vystoupit a obhájit své učení přímo na půdě koncilu. Vždyť jen kališnické přijímání pod obojí způsobou vyvolalo na církevní půdě bouři odporu a již od samého počátku jeho šíření bylo stíháno nejtvrďšími tresty a označeno jako kacířství.¹⁷³ Již tímto ústupkem ze strany katolíků a očividnou snahou o nalezení kompromisu dosáhli husité vnitřního osobního úspěchu.

Do hlavního města dorazily zprávy o přizvání husitů na basilejský koncil konaný v listopadu 1431.¹⁷⁴ V této době byl nakloněn jednání s husity i samotný Zikmund Lucemburský, neboť mu v cestě k ovládnutí celé Svaté říše římské stála již pouze bližící se císařská korunovace a sjednocení a podmanění husitských Čech. Kališníci přijali pozvání na koncil, avšak za podmínky, že nechtěli skončit stejně jako mistr Jan Hus na předešlém koncilu v Kostnici. Požádali proto hlavní představitele z Basileje o předběžnou schůzi. Na tomto setkání se měly stanovit veškeré podmínky jednání a též zajistit ochranné glejty pro celou husitskou výpravu na Basilejský koncil, který se měl

¹⁷¹ ŠMAHEL, F. *Husitské Čechy*, s. 382.

¹⁷² Tamtéž, s. 373.

¹⁷³ Tamtéž, s. 129.

¹⁷⁴ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 274.

pořádat na území dnešního Švýcarska. Zástupci koncilu husitskou žádost přijali. Schůze, která později dostala pojmenování „Chebský soudce“, se uskutečnila na jaře roku 1432.¹⁷⁵

V Chebu se zástupci katolické církve a husitského hnutí domluvili na požadavcích, které husité vyžadovali před odjezdem do Basileje. Rozmluvy mezi oběma stranami se nesly v přátelském duchu, a proto bylo snazší dosáhnout společného kompromisního řešení. Všechny kališnické skupiny, i samotný mistr Jan Hus se nikdy nechtěli vydělit z katolické církve. Husité vždy požadovali pouze její reformu. Návod pro nápravu církve byl obsažen ve čtyřech artikulech pražských, které se měly stát hlavním předmětem diskusí na Basilejském koncilu. „Husité přijížděli do Basileje jako partneři, nikoli jako obvinění, a dostali záruku, že jako partneři také odjedou, byť by se s koncilem nepohodli.“¹⁷⁶ V tom tkvěl hlavní význam a úspěch Chebského soudce. Z husitů a katolíků se po dlouhých válečných letech stali rovnocenní partneři a římská církev odhodila veškeré předsudky ke „kacířům“ z Čech. Jedinými soudcem při husitském slyšení v Basileji měla být autorita Bible.

V říjnu roku 1432 bylo koncilem potvrzeno všech jedenáct článků chebských úmluv včetně platnosti glejtů¹⁷⁷ a již o dva měsíce později se kališníci setkali v Domažlicích, aby se mohli společně vydat na cestu do Basileje. Počátkem ledna byla česká husitská výprava uvítána na koncilu, který po jmenování reprezentativních zástupců z řad husitů mohl začít. Obhajoby prvního artikulu hovořícím o svobodném výkladu slova božího se ujal farář a straník sirotků Oldřich ze Znojma, proti kterému vystoupil Jindřich Kalteisen, kolínský profesor teologie, dominikán a inkvizitor. Druhý artikul zabývající se přijímáním laiků pod obojí způsobou vysvětloval a hájil čelní pražský teolog Jan Rokycana, proti němuž se postavil Jan Stojkovič z Dubrovníka, pařížský doktor teologie a hlavní prokurátor dominikánského řádu.¹⁷⁸ Třetí artikul požadující chudobu kněžstva a konec světského panování církve měl na starosti husitský řečník Petr Payne. Jako oponent se mu do cesty postavil katolický právník a přední teolog Jan Palomar, který „hájl bohatství církve, ale i její mocenské nároky ve

¹⁷⁵ ŠAROCHOVÁ, G. *České země v evropských dějinách*, s. 347.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 348.

¹⁷⁷ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 259.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 262-263.

světských záležitostech“.¹⁷⁹ Z jejich diskuse bylo zřejmé vyloučení a zavržení tohoto artikulu. Payne dostal nejtěžší úkol na koncilu, neboť obhájení článku o husitské sekularizaci majetku celé církevní organizace bylo nemožné. Obhajoby čtvrtého artikulu pražského o trestání veřejných hříchů se zhostil biskup a nejvyšší duchovní ze strany táboritů Mikuláš z Pelhřimova. Proti táborskému biskupovi se postavil Jiří Charlier, pařížský doktor a scholastický teoretik, který obhajoval nutnou toleranční mez k existujícímu zlu.¹⁸⁰

Husitské slyšení v Basileji probíhalo od ledna do dubna roku 1433, avšak nedosáhlo žádných konečných výsledků. Zástupci koncilu navíc jednání záměrně prodlužovali, načež zklamání a vyčerpání husitští delegáti odjeli předčasně zpět do Čech. Konciliaristé si byli vědomi své chyby i toho, že v Chebu husitům přislíbili kompromis. Proto 14. dubna téhož roku zamířili do české země, kam přenesli zasedání a kde mělo slyšení také pokračovat. Jednání husitů a katolíků probíhalo během Svatotrojického sněmu v Praze, který se konal v červnu a červenci v roce 1433.¹⁸¹ Husité žádali platnost všech artikul pro obyvatele českých zemí, avšak zástupci koncilu se naopak snažili určitým způsobem znění těchto husitských požadavků omezit na minimum a připodobnit si svým představám. Navíc se mezi husitskými frakcemi začala projevovat dlouholetá nejednotnost, kterou se husité snažili během společného vystoupení zakrýt.

Disputace v Praze skončily též neúspěšně a bez řešení. Poselstvo z Basileje v čele s Palomarem se navrátilo zpět na půdu koncilu, přičemž ale jejich cesta do Prahy byla úspěšná, neboť katolická církev konečně našla důležitou trhlinu v husitském hnutí - nejednotnost a vnitřní rozštěpení. Zároveň zjistila, že největší překážkou v dosažení kompromisu představuje radikální složka husitského hnutí. Zástupci koncilu se tedy nyní začali zabývat tím, jak ještě více rozeštvat a rozvrátit husitskou nejednotnost. Jejich pozornost se nejvíce upínala k plánu a taktice zničení radikálních polních vojsk.

¹⁷⁹ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 264.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 260-264.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 106.

7.2 Rozvrat a pád radikálního husitství

České obyvatelstvo bylo již vyčerpané a unavené z více jak deset let trvajících válek na jejich území. Krajina byla velice zpustošená a mnohá města vydrancovaná. Zemědělství i ekonomika se ocitly na pokraji únosného fungování. Lid volal po jakémkoliv solidním kompromisu mezi zneprátelenými stranami, avšak radikálové stále požadovali přijetí všech čtyř artikul nejen pro všechny kališníky, nýbrž i jako poplatný zákon pro všechny katolíky v zemi. „Na podporu svého požadavku oblehli na začátku léta 1433 baštu českého pravověří - Plzeň.“¹⁸²

Pád této katolické pevnosti by předznamenal zažehnání nového válečného konfliktu mezi katolíky a radikály v české zemi, neboť „na odolnosti Plzně závisela i obranyschopnost dalších katolických opěrných bodů, které by se nemohly samy udržet a musely by kapitulovat“.¹⁸³ Proto se do tohoto konfliktu zapojil i koncil a Svátá říše římská, které Plzeň zabezpečily jak po stránce finanční, tak i materiální. Navíc k městu dorazily na pomoc i silné spojenecké jednotky z plzeňského katolického lanfrýdu. Plzeň byla na tento boj včas připravená a především dobře zásobená, s čímž polní vojska vůbec nepočítala.

Jako první k Plzni vyrazily polní vojenské jednotky operující ve Slezsku v čele s Bedřichem ze Strážnice, poté táborité s velitelem Prokopem Holým, dále spojenecké posily z Domažlic, Klatov, Stříbra, Žatce a Loun a jako poslední na podzim roku 1433 i orebité v čele s Janem Čapkem ze Sán, kteří se vraceli z úspěšného baltského tažení.¹⁸⁴ Radikální vojska však nepředpokládala, že Plzeň bude na boj tak dobře připravena.

Radikálové byli zanedlouho z neúspěšného obléhání vyhladovělí, trpěli nedostatkem potravin a obrovskými zásobovacími nedostatky. Rozhodli se proto uspořádat zásobovací výpravu do Horní Falce, do jejíhož čela se postavili Jan Řitka a Jan Pardus. Tato výprava ale dopadla katastrofálně, neboť u Hiltesriedu utrpěli husité drtivou porážku, při níž bylo zabito okolo dvanácti set mužů.¹⁸⁵ Tato skutečnost vyvolala vzpuru a obrovskou nevoli uvnitř spojeneckých radikálních oddílů, zejména u táboritů. Z tohoto neúspěchu a vůbec ze špatné obléhací taktiky Plzně byli obviněni

¹⁸² ŠAROCHOVÁ, G. *České země v evropských dějinách*, s. 348.

¹⁸³ KEJŘ, J. *Husité*, s. 176.

¹⁸⁴ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 275.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 275-276.

Jan Řitka, Jan Pardus i vrchní velitel všech spojeneckých oddílů Prokop Holý. Následně byli ze svých hodností sesazeni a prozatímně uvězněni. Uvnitř radikálních jednotek značně poklesla morálka, odhodlanost k boji a přibývala zde nervozita. Navíc radikálové uvězněním Prokopa Holého ztratili schopného velitele. Vyhladovělá vojska často podnikala výpravy do okolních vesnic, kde od tamějšího lidu vyžadovala pod pohrůžkami násilí potraviny, což mělo za následek, že i ti, kteří stáli na straně kališníků, se nyní od nich začali odvracet „Polní obce postupem času ztratily svůj domobranecký ráz i revoluční entuziasmus a zvláště ve slezských posádkách měly již převahu skupiny bojovníků, jimž se válka stala řemeslem.“¹⁸⁶ Obléhání Plzně bylo i nadále neúspěšné a pomyslný konec ležel v nedohlednu.

Během obléhání Plzně se v Praze konal od listopadu roku 1433 dvouměsíční Svatomartinský sněm, který si kladl za cíl dva úkoly, a sice jmenovat novou zemskou vládu a projednat první podobu kompaktát s koncilem. Sněmu se účastnili basilejští zástupci, čeští katoličtí páni, umírnění husité, kališnické panstvo a zástupci radikální husitské strany, kterých bylo nejméně, jelikož většina z nich operovala u Plzně. „Třídní a svazová soudržnost vysoké a střední šlechty vystoupila již zřetelně do popředí.“¹⁸⁷ Sněm ustanovil novou zemskou vládu a jmenoval nového zemského správce Aleše Vřešťovského z Rýzmburka, již „vychladlého kališníka“.¹⁸⁸ Husité na sněmu prosazovali platnost všech čtyř artikul jak pro Čechy, tak pro Moravu. Naproti tomu zástupci koncilu se opět snažili znění artikul co nejvíce „oklestit“ a v zásadě přijímali pouze jeden z nich, a to přijímání laiků pod obojí způsobou. Zbylé tři články byly pro ně nepřijatelné, a tak opět nedošlo k potvrzení a schválení kompaktát oběma stranami. K dalším požadavkům ze strany legátů patřilo ukončení obléhání Plzně polními vojsky. Sám Cesarini byl toho názoru, že „město je třeba zachránit stůj co stůj, aby koncil nemusel husitům ještě více ustoupit“.¹⁸⁹

V samotných Čechách zatím dozrávala sílicí naděje po konečném dosažení míru v zemi. Jedinou překážkou na této cestě k opětovnému navrácení klidu byli radikálové, kteří stále nechtěli za žádnou cenu jakkoliv ustoupit katolíkům v zemi, a dokonce ani římské církvi. Důkazem neústupnosti a vytrvalosti sirotčích a táborských vojsk bylo

¹⁸⁶ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 288.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 279.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 281.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 285.

nekončící obléhání Plzně, i přestože bylo neúspěšné. Díky této vojenské akci a vnitřním prohlubujícím se sporům uvnitř husitského tábora se od radikálů oddělilo mnoho jejich spojenců. Napomohl tomu i basilejský zástupce Palomar při své návštěvě v české zemi. Jednak „mobilizoval všechny protitáborské síly v Čechách“¹⁹⁰ a přislíbil jim odměnu v podobě zlata a zároveň napomohl ke smíření moravských pánů a Albrechta II. Habsburského, což mělo za následek uznání Albrechta II. za pána celé Moravy. Též na území východních Čech se mnoho vlivných mužů a hejtmanů oddělilo od sirotků.¹⁹¹ Polní vojska orebitů se již dlouho neukázala na domácí půdě, a proto dostala šanci místní opozice orebitů, která dokázala zmanipulovat a získat na svou stranu mnoho vlivných osob. Polní vojska přestala být ve své vnitřní struktuře jednotná a začala se rozpadat, zatímco v Čechách a na Moravě se začala formovat silná opoziční koalice proti radikálním bratrstvům.

7.3 Vojenský konec

Spory v Čechách vyvrcholily na jaře roku 1434, kdy se kališnická šlechta a pražští husité včetně Starého Města pražského spojili s katolickým panstvem, a utvořili tak kališnicko-katolickou koalici, tzv. panskou jednotku.¹⁹² Jejich společným cílem bylo ukončení nadvlády radikálních bratrstev v zemi a nalezení kompromisu s římskou církví a Zikmundem Lucemburským. Panská jednota společně se Svatou říší římskou a koncilem nepřetržitě zásobily stále obleženou Plzeň a radikálové pocítili, že naděje na její dobytí byla u konce.

V té době se u Kačiny nedaleko Kutné Hory shromáždila panská jednota (důležitá opěrná a strategická pevnost radikálů)¹⁹³ a pokračovala směrem k hlavnímu městu. Již 5. května roku 1434 dorazilo kališnicko-katolické vojsko před Staré Město pražské, které mu dobrovolně otevřelo své brány. Den poté spojenecké jednotky pronikly i do Nového Města, které bylo ve spojení se sirotky. Pouhý den stačil panské jednotě k dobytí a násilnému obsazení tohoto města. Zmocnění se celé Prahy

¹⁹⁰ KEJŘ, J. *Husité*, s. 181.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 181-182.

¹⁹² ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 290.

¹⁹³ KEJŘ, J. *Husité*, s. 182.

předznamenalo další vývoj v zemi. Radikálové přišli o důležitého spojence a panská jednota získala obě pražská města, jejichž „ovládání bylo klíčem k celé zemi.“¹⁹⁴

Bývalému veliteli polních vojsk Prokopu Holému se podařilo včas uprchnout z vězení na Novém Městě pražském a na žádost a omluvu Jana Čapka ze Sán a kněze Ambrože z Hradce se navrátil zpět do čela radikálních bratrstev.¹⁹⁵ Prokop se svými oddíly přispěchal na pomoc k Plzni, kde se radikální vojska stále pokoušela o její dobytí. Sám uznal, že šance na získání tohoto města je zcela mizivá, a proto neúspěšnou vojenskou akci zastavil. Poté všechna polní vojska odtáhla od Plzně a začala se připravovat na poslední husitský souboj. Pospolitost radikálních bojových útvarů však již nebyla jednotná a bojové nasazení u řady mužů po zdlouhavém a bezvýsledném obléhání katolické bašty upadalo. Navíc „několik lidí změnilo stranu a od radikálů odstoupilo či je zradilo“¹⁹⁶, jedním takovým příkladem byl hejtman Jakoubek z Vřesovic. Rozdrobená, nejednotná a oslabená polní táborsko-sirotčí vojska se dala na pochod k závěrečnému a osudnému boji.

Polní vojska směřovala společně k Žebráku, avšak zde se jejich cesty rozdělily. Sirotčí oddíl se vydal na cestu k řece Vltavě a mezi Českým Brodem a Prahou se měl spojit s vojskem Jana Čapka ze Sán. Táborité v čele s Prokopem Holým zamířili přes Hostonice a Příbram k Miličínu, kde došlo k jejich spojení s vojenskou posilou táhnoucí od Plzně. Poté následovala společná cesta těchto dvou spojených oddílů k Praze, ke které dorazili 17. května 1434. Sirotci se pravděpodobně jeden či dva dny před tím spojili s jízdním oddílem, který přivedl na pomoc Jan Čapek ze Sán ze severovýchodních Čech.¹⁹⁷ Společným cílem radikálních družin bylo opětovné získání Nového Města pražského, které padlo do zajetí kališnicko-katolické koalice. Tohoto cíle však nedosáhli, poněvadž panská jednota zavrhlá dokonce i možnost společného jednání o navrácení tohoto města radikální straně. Ani úmyslná provokace radikálů k boji nepřiměla koalici k vojenskému střetu. Panská jednota se držela svého původního plánu, který spočíval ve vyčkávání na posily všech svých spojenců. Tato obranná strategie dosáhla úspěchu, neboť vyčerpané, špatně zásobené a početně oslabené

¹⁹⁴ KEJŘ, J. *Husité*, s. 182.

¹⁹⁵ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 291.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 293.

¹⁹⁷ ČORNEJ, P. *Lipany*. Praha: Melantrich, 1990, s. 26-27.

radikální jednotky byly nuceny stáhnout se od hlavního města k Českému Brodu, Kolínu a Kouřimsku.¹⁹⁸

Ústupem radikálů od Prahy mohlo začít sjednocování panské jednoty a přípravy na rozhodující bitvu. Do Prahy se sjelo mnoho spojeneckých oddílů z řad kališníků i katolíků. Mezi nejdůležitější z nich byly řazeny vojenské sbory plzeňského lanfrýdu, posily bojovníků z Karlštejna a neméně důležitý vojenský oddíl shromážděný Oldřichem z Rožmberka.¹⁹⁹ Je tedy zřejmé, že byly v jednoznačné přesile ve srovnání s polními vojsky. Dne 27. května se katolicko-kališnická aliance pod velením Diviše Bořka z Miletínka vydala v odpoledních hodinách k Českému Brodu s jediným cílem, svést závěrečný boj s radikálními husity a ukončit jejich několikaletou nadvládu v české zemi.

Taktika hlavního velitele aliančního uskupení byla následující: obléháním a útočením na Český Brod, kde v tu dobu pobývaly některé vojenské radikální jednotky, chtěl docílit toho, aby vylákal zbylé radikální oddíly pobývající v Kouřimi a v Kolíně, které by tak přispěchaly svým bratrům na pomoc. V důsledku těchto událostí by se pak táborité a sirotci ocitli v otevřeném poli bojiště proti panské jednotě.²⁰⁰ Bořkův plán se naplnil a radikálové se podle jeho očekávání společně vydali na pomoc ohrožené radikální družině. Velitel kališnicko-katolické aliance vydal příkaz k ukončení obléhání Českého Brodu a jednotkám nařídil, aby se vydaly vstříc svému protivníkovi. Znepřátelené strany se střetly u Lipské hory, přičemž radikálové zde byli dříve, a mohli tak zaujmout výhodnější strategickou polohu. „Celý vojenský tábor radikálních husitů chránila vozová hradba, kolem níž hejtmané pravděpodobně rozkázali vykopat příkop.“²⁰¹ Oddíly panské jednoty na tom byly podstatně hůře, neboť své vozové opevnění musely rozestavit na úplné rovině nedaleko vesnice Hřiby. Vzdálenost mezi oběma tábory znepřátelených vojsk se pohybovala okolo tisíce metrů.

Panská jednota se ještě před vypuknutím boje pokusila o navázání kontaktu s radikálními husity a navrhla jim mírovou dohodu. Kališnicko-katolická aliance se zalekla možné prohry a toho, jak by situace v Čechách po výhře radikálních bratrstev vypadala dále. Bylo jim jasné, že blížící se dohoda s Basilejským koncilem by byla

¹⁹⁸ ČORNEJ, P. *Lipany*, s. 28.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 28.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 28-29.

²⁰¹ Tamtéž, s. 29.

rázem zatracena. Radikální straně bylo též jasné, že jejich případná prohra by předznamenala jejich možný zánik, opětovný nástup katolického panstva k moci a navrácení jejich nashromážděného zabraného církevního majetku. Celé dva dny panská jednota a radikální kališníci vyjednávali o možných mírových podmínkách a zastavení válečného stavu. Nebylo však dosaženo žádné dohody, která by vyhovovala oběma stranám, a podmínky, které si nepřítel diktoval, byly naprosto nepřijatelné pro stranou druhou. Naděje na mír byla pohřbena a dne 30. května 1434²⁰² začal nejkrvavější bratrovražedný střet husitské epochy. Jak již bylo výše zmíněno, radikálové byly ve značné menšině. Oddíly koalice čítaly okolo dvaceti pěti tisíc mužů, radikální vojsko se však skládalo pouze z osmnácti tisíců bojovníků.²⁰³ I tento početní rozdíl sehrál důležitou roli.

V osudný den bitvy u Lipské hory panovalo špatné počasí, zejména mlha a prudký vítr rozvířující prach znemožňovaly dobrou viditelnost. Nekonečné čekání na velitelův povel k boji snižovalo připravenost, odhodlání, ale i morálku bojovníků v oddílu Diviše Bořka z Miletínka. Teprve poté, co se počasí zlepšilo a déšť pročistil mohutná oblaka prachu a dýmu, vydal velitel panské jednotky příkaz k boji.²⁰⁴ Radikálové ovšem netušili, že útok vedený Mikulášem Krehlebem²⁰⁵ byl již od počátku strategicky předstíraný manévr ze strany koalice. Po několika málo výstřelech se kališnicko-katolická armáda obrátila zpět, jako by cíleně dávala radikálům najevo svůj ústup a odmítala v bitvě nadále pokračovat. Velitelé a hejtmané táborsko-sirotčího vojska nevěřili vlastním očím a sami nevěděli, jak tuto vzniklou situaci vyhodnotit. Po určitém čase usoudili a shodli se společně na tom, že zvítězili a svou neporazitelnou pověstí dohnali koaliční oddíly ještě před bitvou k ústupu. Velitelé radikálních vojsk přikázali otevřít vozové hradby a vydat se k pronásledování panské jednoty. Otevření vozových hradeb bylo největší chybou radikálních husitů a předznamenalo další vývoj bitvy u Lipan. Alianční oddíly záměrně při svém ústupu lákaly polní jednotky co nejdále od jejich vozových hradeb a když od nich byli dostatečně daleko, přišel

²⁰² KEJŘ, J. *Husité*, s. 183.

²⁰³ ČORNEJ, P. *Lipany*, s. 183-184.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 33-34.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 34.

nečekaný protiúder.²⁰⁶ Panská jednota se náhle otočila proti svým radikálním pronásledovatelům a nelítostně proti nim udeřila.

Táborité a sirotci se pokusili o rychlý návrat k otevřeným vozovým hradbám, ale bylo již pozdě. Koalice jim zatarasila cestu a došlo k nelítostnému čelnímu střetu. Boj se později přeměnil v krutý masakr, jehož jediným cílem bylo zničení radikálních družin. Bojovníci z řad panské jednoty se rychle dostali do rozpojených vozových hradeb radikálů, ve kterých pobili ukryvající se muže. Poté, co katoličtí a kališníci spojenci převrhli osm vozů, vznikla mezi nimi zhruba třicetimetrová mezera, do které se nashromáždili další bojovníci z řad panské jednoty. „Tento moment fakticky rozhodl o osudu celé bitvy.“²⁰⁷

Mnoho z řad radikálů včas uteklo, aby si zachránilo vlastní život. Zbabělý útěk podnikl i přední velitel polních vojsk Jan Čapek ze Sán se svou družinou. Odhaduje se, že v bitvě u Lipské hory přišlo o život téměř patnáct set mužů (tisíc tři sta z řady radikálů), mezi nimiž byl i přední velitel radikální strany Prokop Holý.²⁰⁸ Největší ztráty utrpělo sirotčí vojsko, které zde bylo totálně zničeno a přestalo nadále existovat, zatímco většina táboritů tuto vojenskou tragédii přežila. Ke kapitulaci radikální strany došlo ještě téhož dne okolo osmé hodiny večerní u Kolína.²⁰⁹ Zánikem a definitivním rozpadem polních vojsk skončila i sedmiletá nadvláda radikální husitské strany. Výsledek bitvy u Lipan na jedné straně ukončil velkou dějinnou epochu husitské revoluce v českých zemích, avšak na straně druhé předznamenal další politický a mocenský vývoj událostí v Čechách na několik desítek let dopředu.

²⁰⁶ ČORNEJ, P. *Lipany*, 34-35.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 34.

²⁰⁸ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 295.

²⁰⁹ ČORNEJ, P. *Lipany*, s. 36.

8. ZÁVĚR

Pozornost mé bakalářské práce byla zaměřena na radikální složku husitství v průběhu jejího vzniku, významu a zániku. Důležité je uvědomit si, z jakého zázemí radikální husitství vzešlo a kde má své kořeny, a proto je nutné uvést práci hrubým nastíněním husitství jako takového a z něho poté vyzdvihnout ono radikální křídlo.

Husitství představovalo důležitý předěl českých i evropských dějin. Všechna předešlá středověká povstání a náboženská hnutí byla násilně potlačena, zatímco husité tuto nemožnost svobody, závislost na panovníkovi a vymanění se z přísné vázanosti na církevní tradice poprvé narušili. Husitská revoluce se na počátku 15. století stala jedinečným, ojedinělým a nepoddajným náboženským a sociálním hnutím vybočujícím ze zaběhlých středověkých zvyků a norem. Husitství ale mělo i mnoho trhlín, z nichž nejpodstatnější byla nejednotnost a rivalita uvnitř samotného hnutí. Následkem této nesoudržnosti uvnitř husitství vzniklo několik rozdílných kališnických směrů, které se v případech ohrožení spojovaly, ale po většinu husitské revoluce stály proti sobě.

Počátky vzniku radikálního proudu husitství jsou úzce spojeny s působením lidových sekt na venkově, zejména v jižních Čechách, kde byl tento rozmach působení začínajících sekt zaznamenán již okolo roku 1416. Nejvýznamnější skupiny radikálů se utvořily v Hradci Králové okolo kněze Ambrože a v nově založené obci Hradiště hory Tábor, kde se tamější lid pod vlivem působení chiliastů dokonce pokusil o založení rovnostářsky uspořádané společnosti bez pánů a poddaných. Tato idea však brzy ztroskotala a z Tábora se utvořila městská obec v čele s biskupem Mikulášem z Pelhřimova a čtyřmi hejtmany. Členové radikálního hnutí se později sami nazývali táborité a orebité (sirotci).

Radikální skupina husitů byla ve svých požadavcích týkajících se změn dosavadního modelu církve a společnosti nejrazantnější. Radikální husité tvrdě odmítali autoritu církve a odvolávali se na text Písma. Neuznávali očištěc a tradiční mši, kterou přeměnili v jednoduchou službu spojenou s eucharistií. Radikálové se opírali zejména o svou vojenskou moc, schopné velitele, Jana Žižku z Trocnova a jeho následníka Prokopa Holého, a o nezničitelnou údernou sílu. Táborité a sirotci spolu úzce spolupracovali a společnou silou docílili několika drtivých vítězství nad křižáckými vojsky i nad umírněnými pražany. Největšího úspěchu dosáhly radikální oddíly při

spanilých jízdách do Frank a Saska. Radikální husité ztělesňovali po celou dobu revoluce nejdůraznější a vojensky nejsilnější složku husitského hnutí

Po neúspěšném tažení tábořských a sirotčích oddílů na Slovensko a vzpouře uvnitř vojska během neúspěšného obléhání Plzně, které vyvrcholilo odvoláním a uvězněním některých předních hejtmanů a velitelů, včetně Prokopa Holého, se začala rozpadat pospolitost a vnitřní jednota radikálních družin. Radikální skupina husitů navíc stála v cestě k vyjednání míru s Basilejským koncilem a Svatou říší římskou a tímto si zneprátelila mnohé z řad jejich spojenců i domácí obyvatelstvo. Bitva u Lipan, v níž nad radikály zvítězila koaliční vojska umírněných husitů a katolíků, ukončila několikaletou nadvládu radikálů v zemi a odstartovala mírové jednání s koncilem i budoucím králem země Koruny české Zikmundem Lucemburským.

Prohrou u Lipan však existence radikálních husitů nekončí. Tábořsko-sirotčí vojenské bratrstvo se po osudné prohře u Lipan rozpadlo a radikální husité byli fakticky vyřazeni z účasti na všech pořádaných sněmech v české zemi.²¹⁰ Mnoho radikálů především z řady táboritů s touto politickou izolací nesouhlasilo a založilo nový vojenský odboj v čele s bývalým Žižkovým spolubojovníkem Janem Roháčem z Dubé, jehož hlavním úkolem bylo obnovit původní vojenské síly radikálů a překazit Zikmundovo nástupnictví na trůn. Po porážce tábořského vojska u Křeče však Roháč usoudil, že slavným vítězným dnům je již konec a radikální zástupci jsou v české zemi ve značném oslabení. Téměř celé sirotčí polní vojsko bylo zničeno u Lipan a mnoho radikálních husitů přesídlilo na řadu umírněných husitů z toho důvodu, aby zabránilo návratu katolické moci v zemi. Roháč a jeho protizikmundovská skupina se odebrali na pevnost Sión, kde se do posledních sil bránili válečné převaze obléhatelů. Roháčova pevnost však byla v září 1437²¹¹ dobytá a Jan Roháč, poslední radikální husita usilující o převrat, spolu s dalšími dva a padesáti zajatci popraven.

Ve městech Tábor a Hradci Králové také ještě přetrvávala nepřátelská nálada vůči Zikmundovi Lucemburskému a tamější tábořský a hradecký lid se nechtěl podvolit potenciálnímu panovníkovi. Nakonec se ale obě dvě města Zikmundovi poddala. Tábor se do roku 1435 bránil, ale Zikmundovým příslibem, že pokud se táborští vzdají, povýší Tábor na královské město, se i on císaři dobrovolně podvolil. Tábor uhájil nejvíce

²¹⁰ ČORNEJ, P. *Lipanská křižovatka*. Praha: Libri, 1999, s. 252.

²¹¹ ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 3*, s. 324.

získaného majetku, který nastrádal během revoluce a výprav pořádaných do zahraničí. Hlavní zásluhy na uchování tábořských zisků nesl tábořský hejtman a obratný politik Bedřich ze Strážnice.²¹² Tábořští se své radikální husitské drželi ještě téměř deset let po Lipanech, avšak později byli donuceni uznat zásady umírněných utrakvistů. Hodnost královského města vydržela Táboru do roku 1452,²¹³ kdy se musel vzdát obléhajícímu vojsku Jiřího z Poděbrad.

Tímto momentem zcela zanikla existence radikálního husitství. Většina radikálů se přidala k umírněným utrakvistům a splynula s ostatními husity. Samotné husitství však neskončilo a utrakvisté jako nejpočetnější náboženská skupina sehráli důležitou roli i v době poděbradské. Dějinná epocha husitské revoluce byla završena přijetím jihlavských kompaktát a nástupem Zikmunda Lucemburského k moci, ale zároveň se otevřela etapa nová, pro kterou byl charakteristický zápas a boj o husitské dědictví.

Je důležité si uvědomit, že řada husitských bojovníků se i nadále věnovala svému vojenskému řemeslu a našla své uplatnění v cizině, kde byla najímána za žold do královských armád. Jejich přínos a význam do těchto armád byl velkolepý, neboť v nich byla zavedena husitská taktika vozových hradeb. Český žoldněř se v té době stal nejžádanější a nejvyhledávanější bojovou silou v Evropě.

Na husitskou revoluci a její radikální složku existuje mnoho odlišných pohledů a téměř každý historik k této problematice zaujímá jiný postoj. Já jsem toho názoru, že radikálové byli důležitou a nezastupitelnou hnací silou celé revoluce, bez které by nedosáhla svého vrcholu a především důležitých ústupků ze strany římské církve. Některé požadavky této kališnické frakce však byly na středověkou dobu, v níž křesťanství a vůbec náboženství mělo své nezastupitelné místo, příliš radikální, nereálné a především neuskutečnitelné, zejména články hovořící o naprosté sekularizaci církevních statků a majetku a navrácení se k původní podobě chudého křesťanství. Tento požadavek vůči církvi však později nedodržovali ani sami radikální husité, neboť si z bitev, nových získaných území a především z výpravných cest do zahraničí odnášeli tučné zisky a velké zabrané bohatství.

Důležitá přednost a neporazitelná síla radikální frakce spočívala v silné a profesionální armádě polních vojsk, která byla vycvičena Janem Žižkou. Za velení

²¹² ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce 4: Epilog bouřlivého věku*. Praha: UK, 1996, s. 60.

²¹³ KEJŘ, J. *Husité*, s. 193.

radikálních oddílů tohoto muže byla v družině nastolena přísná morálka a tvrdá pravidla, jejichž porušení znamenalo vysoký trest. Vojsko bylo motivováno tím, že bojovalo za Boží pravdu, zlepšení a reformu upadající církve. Tento společný cíl byl příčinou řady vítězství radikálních vojsk v bojích, kterých během celé husitské revoluce dosáhly jak na domácím poli proti opozici kališníků a intervenčním křížáckým vojskům, tak i v cizině.

Je však důležité zmínit, že morálka a nadšení pro boj se postupem doby začala rozpadat. Hlavní požadavek po nápravě římské církve později vystřídala chamtivost a touha po kořisti. Mnoho z řad husitských radikálních bojovníků se na husitských výpravách spíše přizivovalo a obohacovalo. Dále bych upozornila i na další negativní stránku radikálního husitství, a sice konkrétně na to, že při nejrůznějších taženích a výpravách za sebou radikální husité zanechávali zpustošený a vypálený kraj, zbídačené obyvatelstvo a města, v nichž ničili vše, co jim přišlo pod ruku. Řídili se tím, že domy a zejména církevní statky nemají být vyzdobené ani tím nejmenším způsobem. Neuvědomili si však, že zničili mnoho nenahraditelných dobových, ale i starších památek a ukazatelů české historie. Česká kultura a vůbec veškeré umění z dřívějších dob bylo za husitské revoluce naprosto zničeno a znehodnoceno, což nám nikterak neusnadnilo objevování zajímavé historie naší země.

Tato závěrečná práce se zaměřuje na dosud nepříliš zkoumanou, ucelenou a sjednocenou problematiku. Je důležité si uvědomit, že například o sirotcích, pikartech, o některých hlavních osobnostech a důležitých bitvách jsou známy jen útržkovité, heslovité a nedostačující informace či pouhé neprokazatelné domněnky. Dále je nutné nezapomínat na to, že mnoho autorů, včetně některých kronikářů, přihlíží k problematice husitství velice neobjektivně. V literatuře jsou mnohdy obsaženy autorovy subjektivní postoje či jeho zaujatost/nezaujatost k danému historickému období. Proto bylo při této práci více než nutné držet se metody komparace, získat co nejvíce informací o radikálním husitství z odborné literatury a následně informace srovnat, vyhodnotit a správně interpretovat.

Ve výzkumu problematiky radikální husitské frakce by se mohlo i nadále pokračovat a to především ve snaze získat hlubší a propracovanější pohled na otázky týkající se radikálního husitství. Už jen kapitola zabývající se tábory by se dala o mnoho rozšířit, protože bitvou u Lipan končí pouze nadvláda radikálních husitů

v české zemi, nikoliv existence jihočeského centra husitství v Táboře. Dále by se výzkum mohl věnovat vzniku Jednoty bratrské v Čechách a jejími souvislostmi a spoji mezi ní a husity. Zajímavé by bylo i zaměřit se na otázku vnímání radikálního husitství v cizině, například v sousedním Německu, neboť Čechy byly na počátku 15. století součástí Svaté říše římské. Nad radikálním husitstvím stojí ještě mnoho otazníků a nejasností a rozhodně by stálo za to pokračovat ve studii tohoto důležitého období českých dějin.

9. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1378-1437: Lucemburkové na českém trůně II*. 1.vyd. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-98-2.

ČORNEJ, Petr. *Lipanská křižovatka: Příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1992. ISBN 80-7038-183-3.

ČORNEJ, Petr. *Lipany*. Praha: Melantrich, 1990. ISBN nevedeno.

ČORNEJ, Petr. *Světla a stíny husitství: výběr z úvah a studií*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-084-5.

FRANKENBERGER, Otakar. *Husitské válečnictví po Lipanech: vývoj husitského válečnictví po skončení husitské revoluce a jeho význam pro válečnictví vůbec*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1960. ISBN nevedeno.

JUROK, Jiří. *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*. 1. vyd. České Budějovice: Veduta, 2006. ISBN 80-86829-22-7.

KALIVODA, Robert. *Husitské myšlení*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 1997. ISBN 80-7007-098-6.

KEJŘ, Jiří. *Husité*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1984. ISBN nevedeno.

LAMBERT, Malcolm. *Středověká hereze*. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7203-291-7.

ŠAROCHOVÁ, Gabriela. *České země v evropských dějinách. Díl první. Do roku 1492*. 1.vyd. Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-791-2.

ŠMAHEL, František. *Idea národa v husitských Čechách*. 2. vyd. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7203-261-5.

ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-468-8.

ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce 1: Doba vymknutá z kloubů*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-073-4.

ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce 2: Kořeny české reformace*. 1. vyd. Praha: HÚ AVČR, 1993. ISBN 80-85268-26-4.

ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce 3: Kronika válečných let*. 1. vyd. Praha: UK, 1993. ISBN 80-85268-27-2.

ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce 4: Epilog bouřlivého věku*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-073-4.

10. RESUMÉ

Die vorliegende Bachelor-Arbeit „Radikale Hussiten und ihr Beitrag zur Hussitenbewegung“ beschäftigt sich mit den radikalen Fraktionen der Hussiten, deren Errichtung, Bedeutung und Machtstruktur. Die Hussitenbewegung stellt einen wichtigen Meilenstein der Tschechischen und Europäischen Geschichte dar, in der viele politische, ökonomische, soziale und vor allem religiöse Veränderungen stattgefunden haben. Der Fokus dieser Abschlussarbeit sind die sozialen, politischen und religiösen Voraussetzungen zur Entstehung der radikalen Ströme und die Ursachen für die Hussitenbewegung. Es werden zwei radikalen Fraktionen Talorbit- und Orebit-Bruderschaft und deren Beziehung zu anderen hussitischen Fraktionen sowie zur Römischen Kirche untersucht. Abschließend werden der Verfall aller radikalen hussitischen Gruppen und deren Untergang betrachtet.

Obwohl die einzelnen Fraktionen sich oft in der Notsituation und bei gemeinsamen Bedrohungen zusammenschlossen, war die Hussitenbewegung nie eine ideologisch und politisch einheitliche Strömung. Sie fochten während der gesamten hussitischen Revolution verbale, geistliche und später auch gewalttätige Kämpfe untereinander aus. Dieser brudermörderische Kampf erreichte in der Schlacht bei Lipany ihren Höhepunkt, die auch das Ende der Vorherrschaft und den Untergang der Hussiten bedeutete. Die Schlacht bei Lipany war aber nicht die einzige Ursache für den Verfall der radikalen Gruppen sondern nur die Krönung der Uneinheitlichkeit und dem schrittweisen Zerfall der Bruderschaften. In Böhmen verschwand dadurch eine schnelle und mächtige Fraktion, die immer eine kompromisslose Stellung gegen die Römische Kirche bezog.

11. PŘÍLOHY

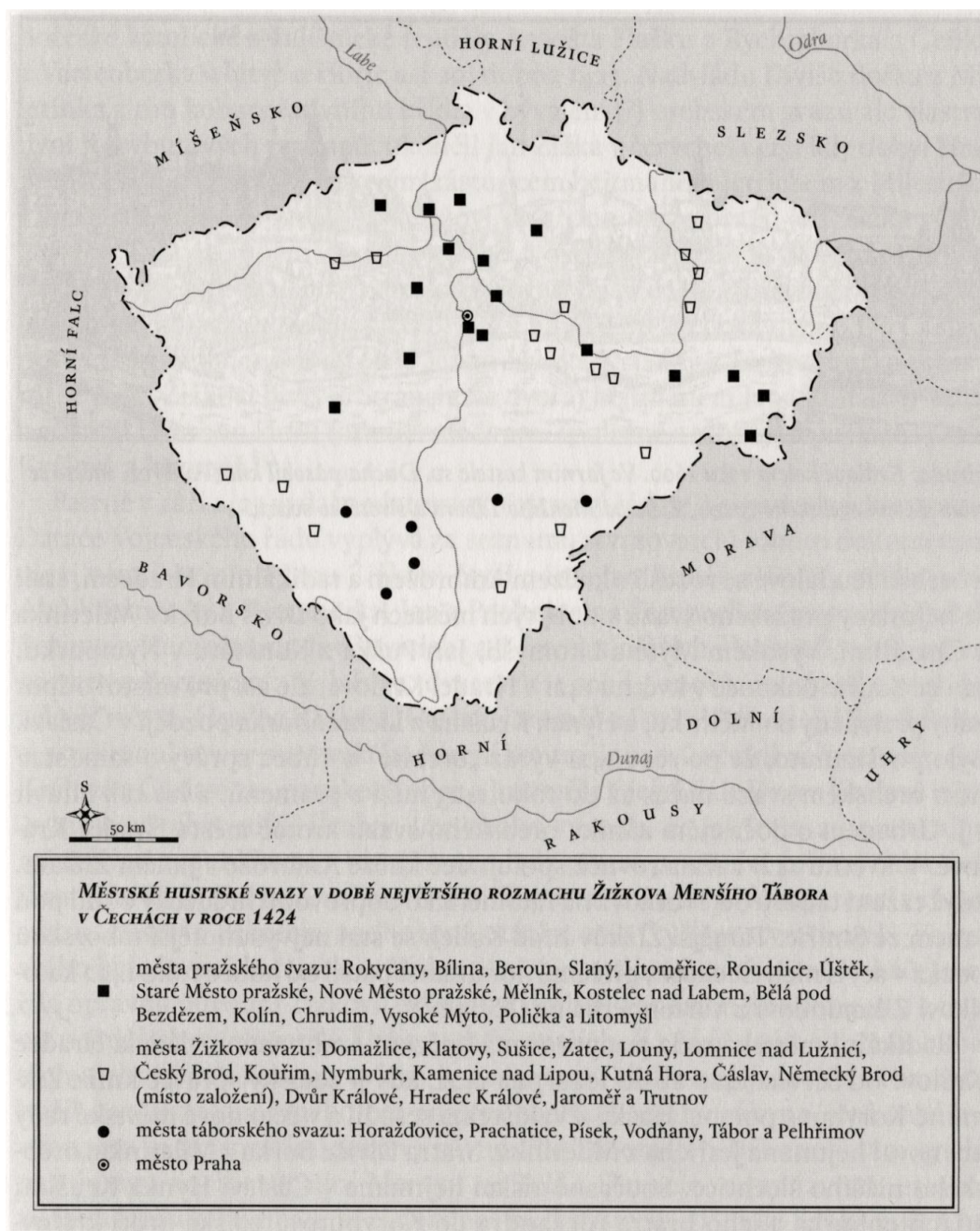
Obrazová příloha č. 1 - Bitva husitů s křižáky v kresbě ilustrátora Jenského kodexu z konce 15. Století Janíčka Zmílelého z Písku.²¹⁴

²¹⁴ JURK, J. *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 191.

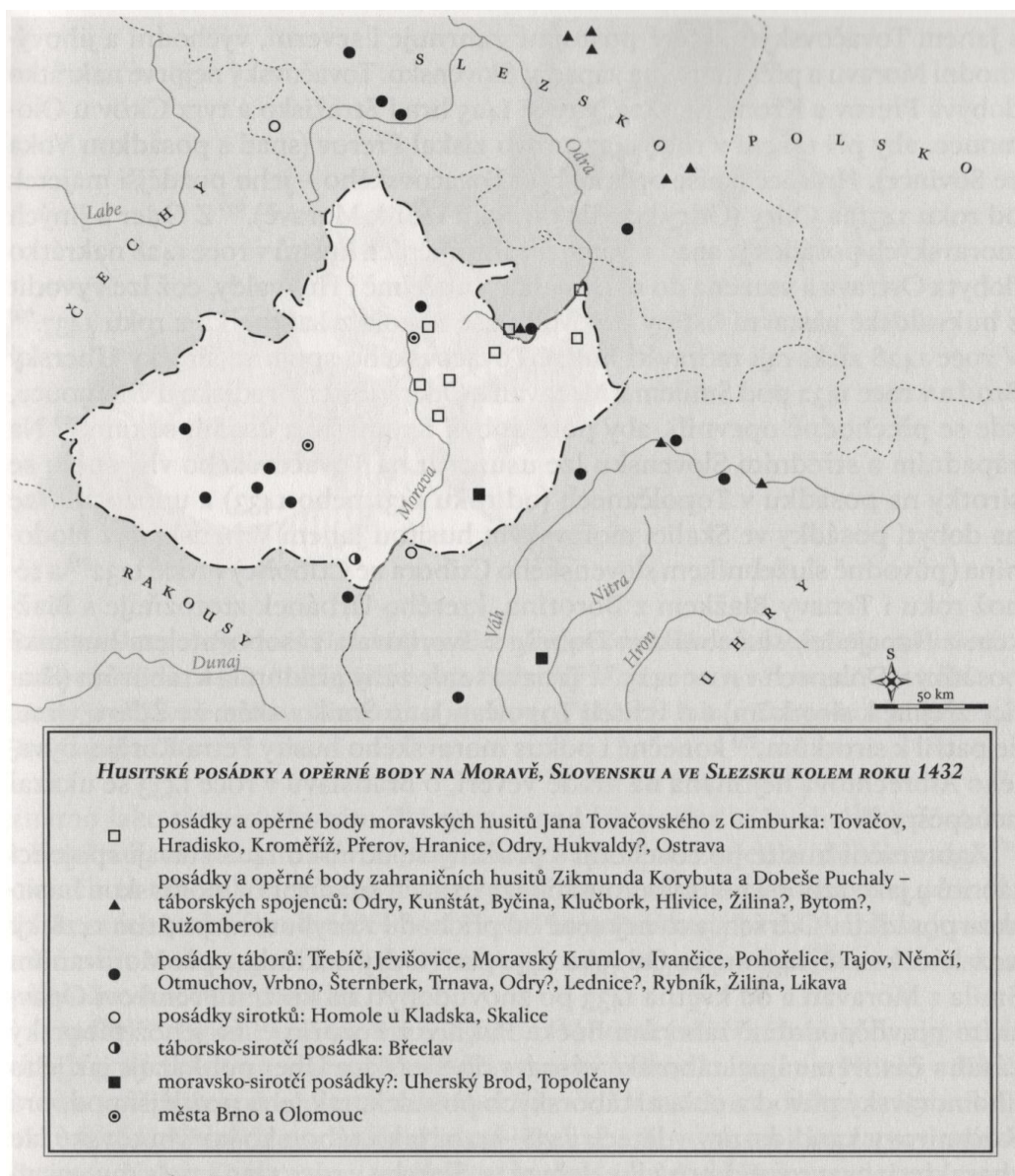
Obrazová příloha č. 2 - Žižka s páskou na oči a palcátem na bílém koni za knězem s monstrancí v čele husitských vojsk.²¹⁵

²¹⁵ JUROK, J. *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 187.

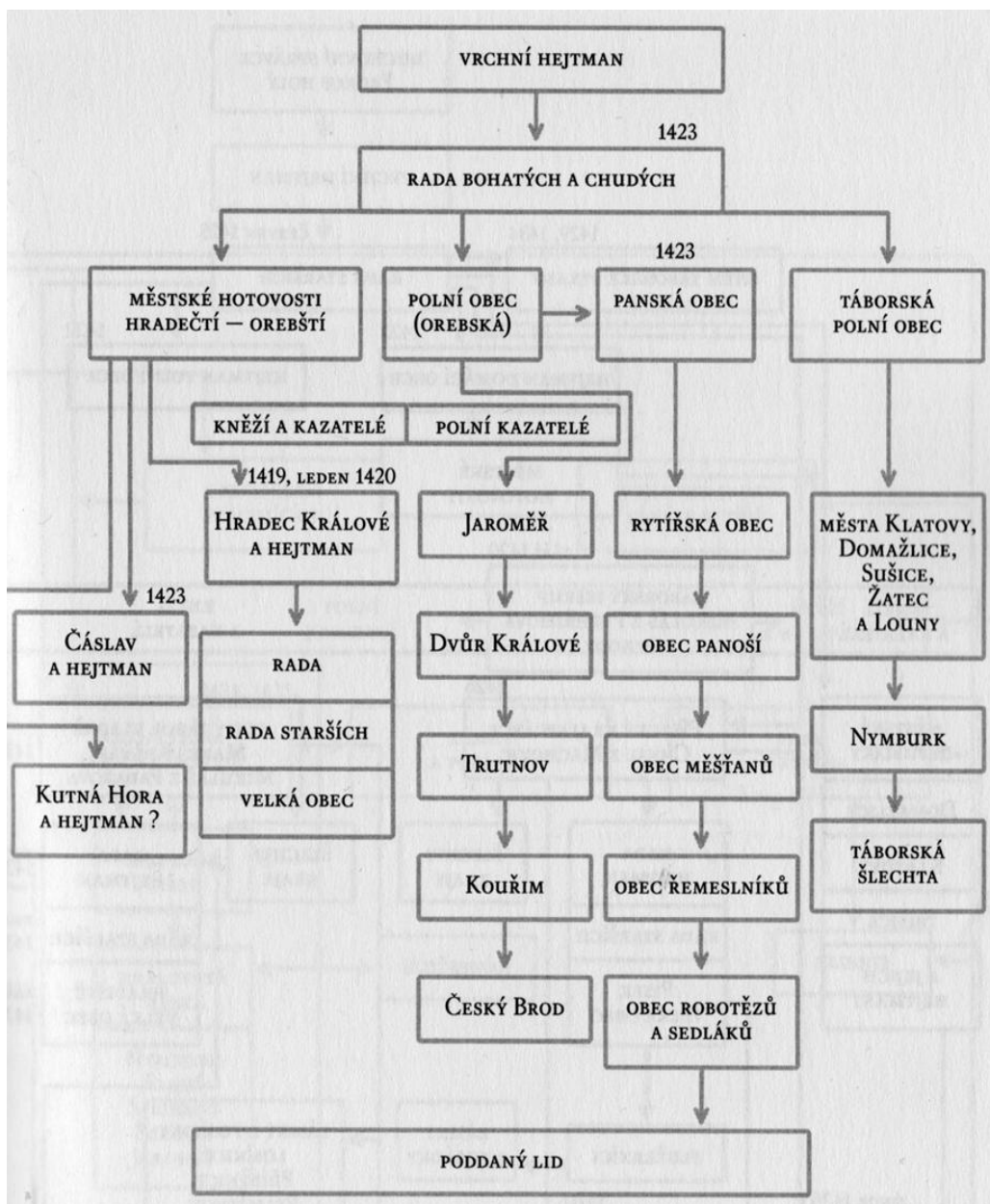
Obrazová příloha č. 3 - Doba největšího rozmachu Žižkova Menšího Tábora v Čechách v roce 1424.²¹⁶

²¹⁶ JURK, J. *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 45.

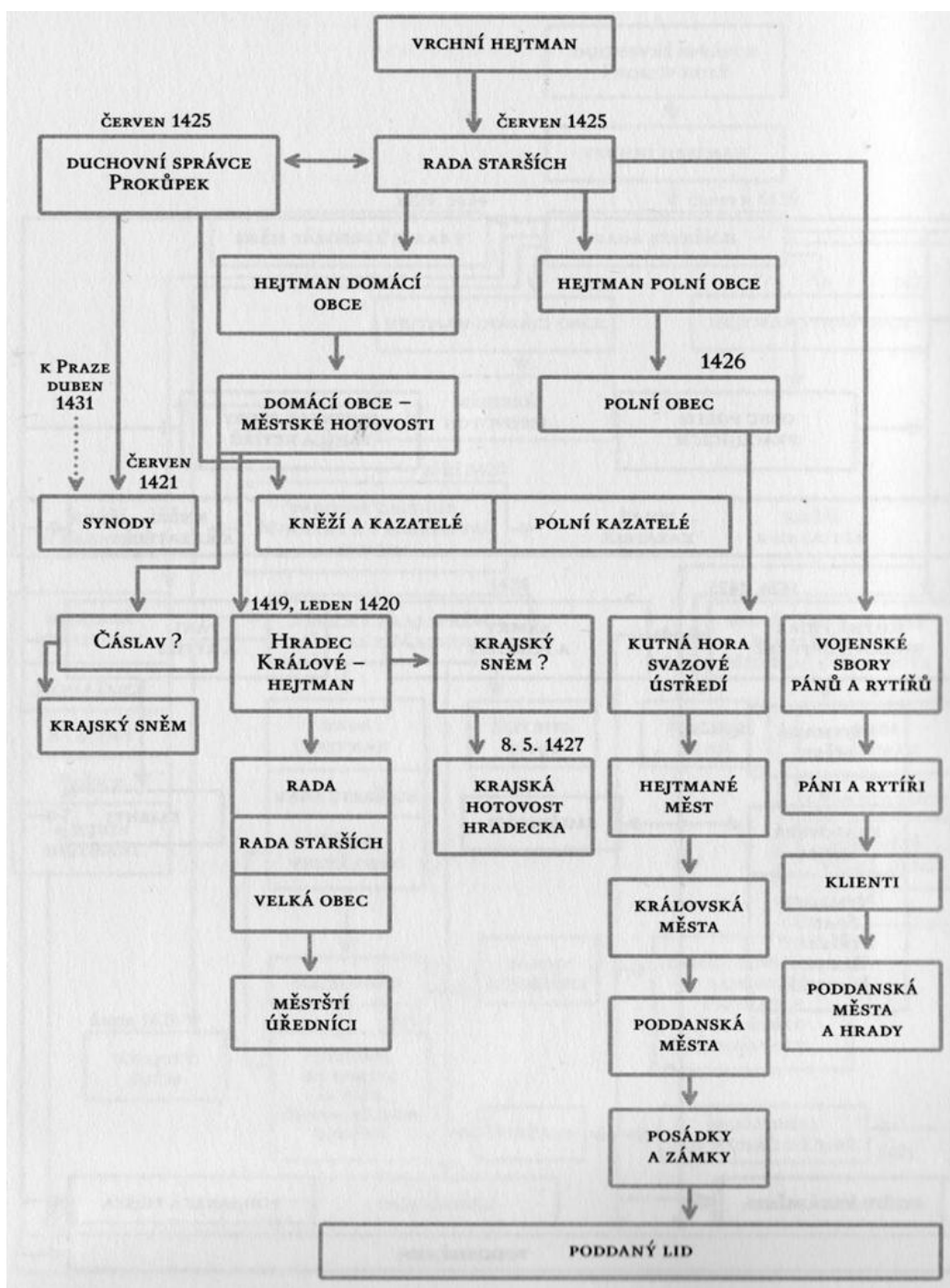
Obrazová příloha č. 4 - Nejdůležitější husitská opěrná střediska kolem roku 1432.²¹⁷

²¹⁷ JURK, J. *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 123.

Obrazová příloha č. 5 - Správní struktura Žižkova Menšího Tábora v letech 1423 - 1424.²¹⁸

²¹⁸ JURK, J. *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 263.

Obrazová příloha č. 6. - Správní struktura sirotčího městského svazu v letech 1424 - 1434.²¹⁹

²¹⁹ JUROK, J. Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce, s. 266.